

CIVILINIŲ GINČŲ, SUSIJUSIŲ SU VIEŠUOJU INTERESU, ARBITRUOTINUMAS

Justinas Jarusevičius

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
 Privatinės teisės katedros asistentas, doktorantas
 Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
 Tel. (+370 5) 236 61 70
 Niujorko konvencijos gido bendradarbis
 (New York Convention Guide)
 Internetinė svetainė: www.newyorkconvention1958.org
 Asocijuotas teisininkas
 Advokatų profesinė bendrija Motieka ir Audzevičius
 Gynėjų g. 4, Vilnius
 Tel. (+370 5) 200 07 77
 El. paštas: justinas.jarusevicius@ma-law.lt

Pagrindinis klausimas, kuris analizuojamas šiame straipsnyje, – ar yra pagrįstas civilinių ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumą ribojimas.

The main question which is analyzed in this article is whether it is justifiable to limit the arbitrability of the civil disputes on the grounds of the public interest.

Įvadas

1958 m. Niujorke pasirašyta Konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti (toliau – Niujorko konvencija). Niujorko konvencija sudaryta siekiant užtikrinti, kad ją ratifikavusios valstybės gerbtų privatinį teisinių santykių subjektų susitarimus tarpusavio komercinius ginčus spręsti arbitražu. Vienas iš Niujorko konvencijos tikslų – įpareigoti ją ratifikavusių valstybių teismus užtikrinti visišką arbitražinių susitarimų įgyvendinimą reikalaujant, kad valstybių narių teismai atsiskaitytų nagrinėti arbitražinio susitarimo šalies kreipimąsi į teismą, kai toks susitarimas yra pažeistas, ir perduotų šį klausimą nagrinėti arbitražu¹.

Šiuo metu Niujorko konvencija yra ratifikuota ir veikia 150 šalių narių². Niujorko konvencija pripažįstama kaip itin svarbus teisės aktas privatinį teisinių santykių subjektams dėl itin plačios geo-

¹ Žiūrėti internetinę prieigą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html>. [Žiūrėta 2013-09-24]. Niujorko konvencija sudaryta kaip atsakas į tarptautinių komercinių teisinių santykių subjektų poreikius, kurių neatitiko galioję tarptautiniai teisės aktai arbitražo sprendimų pripažinimo srityje. Iki Niujorko konvencijos arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas buvo sureguliuotas 1923 metų Ženevos protokolu dėl arbitražinių išlygų ir 1927 metų Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų. Žiūrėti Niujorko konvencijos *travaux preparatoires*, p. 13, 1955-04-28 United Nations Economic and Social Council Report of the Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, Nr. E/AC.42/4/Rev.1 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-09-24]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N55/080/97/PDF/N5508097.pdf?OpenElement>>.

² Lietuvos Respublika Niujorko konvenciją ratifikavo 1995-01-17, nr. I-760, *Valstybės žinios*, 1995, nr. 10-208. Konvencija Lietuvos Respublikoje galioja nuo 1995-02-02. Paskutinė valstybė, ratifikavusi Niujorko konvenciją, yra Kongo Demokratinė Respublika. Niujorko konvencija yra taikoma Kongo Demokratinėje Respublikoje nuo 2013-09-23 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-09-24]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html>.

grafinės taikymo sritys ir didelės praktinės reikšmės³ – ji laikoma didžiausia pergale tarptautinio arbitražo srityje per pastarąjį penkiasdešimtmetį⁴.

Valstybės turi galimybę įstatymu nustatyti, kad atitinkamos kategorijos ginčai negali būti sprendžiami arbitražu. Ginčą priskyrus nearbitruotinių kategorijai, tai yra pagrindas nepripažinti arbitražinio susitarimo⁵ arba atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti priimtą arbitražo sprendimą⁶. Niujorko konvencijos valstybės narės turi diskreciją nuspręsti, kad komerciniai ginčai, susiję su viešuoju interesu, nėra arbitruotini. Savo ruožtu nearbitruotinių ginčų kategorijų plečiamasis aiškinimas sudaro tiesioginę grėsmę Niujorko konvencijos efektyvumui.

Arbitruotinumą gali būti apibrėžiamas dvejopai, viena vertus, šis institutas susijęs su asmens veiksmu (*ratione personae*) – subjektyvus arbitruotinumą⁷, antra vertus, susijęs su ginčo dalyku (*ratione materiae*) – objektyvus arbitruotinumą⁸. JAV arbitruotinumą institutas tapatinamas su tribunolo kompetencija (jurisdikcija) nagrinėti ginčą⁹. Pripažįstama, kad pagrindas taikyti Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktą yra arbitruotinumą, kaip *ratione materiae* – tai valstybės pozicija dėl atitinkamos ginčų kategorijos galimumo spręsti arbitražu¹⁰. Šio straipsnio tikslas yra iširti, ar arbitražas yra tinkama priemonė nagrinėti civilinius ginčus, kurių dalykas yra susijęs su viešuoju interesu, ar, atvirkščiai, pagrįstas yra valstybių ribojimas tokius ginčus priskirti išimtinai valstybės teismų jurisdikcijai. Arbitražo jurisprudencijoje sutariama, kad dėl Niujorko konvencijos tikslų būtina ją ir nacionalinius teisės aktus aiškinti arbitražui „draugišku“ būdu, taip ribojant nearbitruotinių ginčų kategorijas¹¹. Siekiant atsakyti į straipsnyje keliamą klausimą, nagrinėjama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika arbitruotinumą instituto taikymo srityje, siekiama įvardyti pagrindinius motyvus, kuriais praktikoje pateisinamas ginčų, susijusių su viešuoju interesu, nearbitruotinumą ir yra vertinamas tokių argumentų pagrįstumas. Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika arbitruotinumą instituto taikymo srityje. Tyrimui pasitelkti teleologinis, lingvistinis, loginis, lyginamasis, sisteminis ir kiti metodai.

³ p. Kofi Annan, Jungtinių Tautų generalinis sekretorius, 1998 m. minint Niujorko konvencijos 40 galiojimo metus, pabrėžė konvencijos svarbą nurododamas: „Šis reikšmingas instrumentas [Niujorko konvencija] <...> pabrėžė pagarbą įpareigojantiems susitarimams, nepriklausomai nuo to, ar jie yra sudaromi privačių šalių, ar vyriausybės. Ji [Niujorko konvencija] įkvėpė pasitikėjimą teise. Ir ji padėjo užtikrinti sąžiningą elgesį, kai kyla ginčas dėl sutartinių teisių ir pareigų“. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-09-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/NYCDay-e.pdf>>.

⁴ LEW, J. D. M.; MISTELIS, L.; A., KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 1.

⁵ Niujorko konvencijos II straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekviena Niujorko konvencijos valstybė narė pripažįsta sudarytą arbitražinį susitarimą, jeigu toks susitarimas sudarytas dėl ginčų, „galinčių būti arbitražo nagrinėjimo dalyku“.

⁶ Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad „arbitražo sprendimą pripažinti ir vykdyti gali būti atsisakoma, jei tos šalies, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti, kompetentinga valdžios institucija pripažįsta, kad ginčo objektas pagal šios šalies įstatymus negali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas“.

⁷ Subjektyvus arbitruotinumą – asmens teisnumas sudaryti arbitražinį susitarimą bei kreiptis į arbitražą dėl komercinio ginčo išsprendimo yra sureguliuotas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punktu. WOLFF, Reinmar. *New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards Commentary*. Oxford: Hart Publishing, 2012, p. 384.

⁸ GAILLARD, E.; SAVAGE, J. (sud.). *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 1999, para. 534.

⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1999-12-08 sprendimas byloje *Smith Enron Cogeneration Limited Partnership Inc v. Smith Cogeneration International Inc*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.findlaw.com/us-2nd-circuit/1136917.html>>.

¹⁰ LEW, J. D. M.; MISTELIS, L.; A., KRÖLL, S. M. *Comparative* <...>, p. 121.

¹¹ KRONKE, Herbert, et al. *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention*. Hague: Kluwer Law International, 2010, p. 259; BORN, Gary B. *International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 2619, 2702–2705.

Užsienio valstybėse, turinčiose gausią ginčo sprendimų arbitražų praktiką, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Nyderlanduose, teisės mokslas patvirtina, kad ir ginčai, susiję su viešuoju interesu, gali būti sprendžiami arbitražu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja praktiką kita linkme, nurodydamas, kad klausimai, susiję su viešuoju interesu, negali būti sprendžiami arbitražu¹², taip plėsdamas nearbitruotinių ginčų kategorijų sąrašą. Tai patvirtina straipsnyje nagrinėjamos problemos aktualumą Lietuvos arbitražo jurisprudencijai.

Arbitruotinumo klausimas, kiek tai susiję su tam tikromis civilinių bylų kategorijomis, yra fragmentiškai nagrinėtas Lietuvos teisės moksle. Žurnale „Teisė“ yra publikuota straipsnių, kuriuose nagrinėjami viešųjų pirkimų¹³, šeimos¹⁴, vartojimo¹⁵ ginčų arbitruotinumo klausimai. Tačiau šiuose straipsniuose nėra pateikiama argumentų, patvirtinančių arba paneigiančių arbitražo galimybę tinkamai užtikrinti viešojo intereso apsaugą, taip pat nėra įvertinami naujausioje Lietuvos teismų praktikoje pateikiami tokių ginčų nearbitruotinumo argumentai. Tai patvirtina tyrimo nagrinėjamos temos aktualumą.

Lietuvos teisės mokslininkų yra nagrinėta valstybės, kaip arbitražinio susitarimo šalies, tema¹⁶. Atliekant šį tyrimą buvo paskelbta keletas publikacijų žurnale „Teisė“¹⁷, kur viešojo juridinio asmens teisė sudaryti arbitražinį susitarimą yra vertinama ir arbitruotinumo instituto kontekste. Minėtame atliktame tyrime yra prieita prie pagrįstos išvados, kad juridinio asmens teisė susitarti dėl ginčų sprendimo arbitražu yra „subjektyviojo arbitruotinumo“ dalis ir „subjektyvusis arbitruotinumasis yra atskirtas nuo arbitruotinumo, lemiančio Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies taikymą, sąvokos“¹⁸. Taigi šios Niujorko konvencijos nuostatos taikymas ginčams, susijusiems su viešuoju interesu, nebuvo minėto tyrimo dalykas. O autorius atliktame tyrime nagrinėja būtent šios nuostatos taikymo pagrindus, kai yra sprendžiamas ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumo klausimas. Tai parodo tyrimo naujumą Lietuvos teisės moksle.

¹² Nurodoma, kad komerciniai ginčai, kuriuose nagrinėjamas klausimas, teismo nuomone, be kita ko, yra susijęs ir su viešojo intereso apsauga, negali būti arbitražinio susitarimo dalyku ir atitinkamai negali būti nagrinėjami arbitražu, kaip tai numatoma Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkte. Ši išvada buvo pakartota keletoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių per pastaruosius trejus metus – LAT CBS: (i) 2011-10-17 nutartis civilinėje byloje „WTE Wassertechnik GmbH“, AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, UAB „Kauno vandenys“, bylos Nr. 3K-7-304/2011 (toliau – *Kauno vandenys II* byla); (ii) LAT CBS. 2012-06-26 nutartis civilinėje byloje N. von K., I. von K., R. W. A. von K. v. UAB „Luksora“, A. L., bylos Nr. 3K-3-353/2012 (toliau – *Luksora* byla); (iii) LAT CBS. 2013-10-10 nutartis civilinėje byloje *OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos*, bylos Nr. 3K-7-326/2013 (toliau – *Gazprom* byla) bylose. Tokios pozicijos komerciniuose ginčiuose laikosi ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Žiūrėti 2012-07-31 Stokholmo prekybos rūmų arbitražo instituto sprendimą byloje *OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Energetikos ministerijos*, bylos Nr. V (125/2011) [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://arbitrations.ru/files/articles/uploaded/Gazprom_v_Lithuania_Final_Award_SCC.pdf>.

¹³ SOŁOVEIČIKAS, Deividas. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo problematika. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 35–53.

¹⁴ KOZUBOVSKA, Beata. Ginčų, kylančių iš šeimos teisinių santykių, arbitruotinumo galimybės. *Teisė*, 2011, t. 80, p. 69–80.

¹⁵ KOZUBOVSKA, Beata. Ginčų, kylančių iš vartojimo sutarčių, nagrinėjimo arbitraže problematika. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 119–128.

¹⁶ ZEMLYTĖ, Eglė. *Valstybė, kaip arbitražinio susitarimo šalis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilniaus universitetas, 2012.

¹⁷ ZEMLYTĖ, Eglė. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 172–185; ZEMLYTĖ, Eglė. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą. *Teisė*, 2011, t. 80, p. 193–212.

¹⁸ ZEMLYTĖ, Eglė. <...>. *Teisė*, 2011, Nr. 80, p. 209.

1. Ar ginčo dalyko ir viešojo intereso sąsaja yra pagrindas riboti tokio ginčo arbitruotinumą?

Arbitruotinumo klausimas gali būti sureguliuotas trijų skirtingų su ginču susijusių valstybių: a) valstybės, kurioje buvo priimtas arbitražo sprendimas, kai sprendimas yra ginčijamas¹⁹; b) valstybės, kurioje arbitražinio susitarimo šalis kreipiasi į teismą ignoruodama arbitražinį susitarimą; c) valstybės, kurioje sprendžiamas arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas²⁰. Siekiant efektyvaus Niujorko konvencijos tikslų įgyvendinimo, būtina nagrinėti visus šiuos atvejus vienoje sistemoje²¹.

Niujorko konvencijos rengimo metu buvo siūloma arbitruotinumo išlygą pašalinti iš pagrindų, kuriais remdamasis teismas turi teisę atsakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą. Taip buvo siekiama eliminuoti pripažinimo klausimą sprendžiančio teismo galimybę taikyti nacionalinę teisę arbitražo sprendimo arba arbitražinio susitarimo atžvilgiu²². Tačiau šis siūlymas nesulaukė palaikymo. Tai lėmė kelios priežastys: a) galimybė atsakyti leisti vykdyti arbitražo sprendimą dėl ginčo nearbitruotinumo buvo įtvirtinta iki Niujorko konvencijos galiojusi 1927 Ženevos konvencijoje²³, b) valstybių suinteresuotumas išsaugoti atitinkamų ginčų priskyrimo išimtinę valstybės teismų jurisdikcijai sprendimo teisę. Taigi nuostata dėl arbitražinio susitarimo ir arbitražo sprendimo suderinamumo su arbitruotinumą reguliuojančiais nacionaliniais teisės aktais yra atskirai įtvirtinta Niujorko konvencijoje, UNCITRAL pavyzdiniame komercinio arbitražo įstatyme²⁴, valstybių Niujorko konvencijos narių teisės aktuose. Jurisprudencijoje aptinkama nuomonė, kad komercinių ginčų arbitruotinumas yra ribojamas turint tikslą užtikrinti viešąją tvarką ir su arbitruotinumu susijusios nuostatos Niujorko konvencijoje yra perteklinės, nes jas apima konvencijoje įtvirtinta viešosios tvarkos išlyga²⁵. Pagal šią arbitražo mokslo šaką komercinių ginčų arbitruotinumo ribojimai yra grindžiami siekiant užtikrinti tinkamą viešosios tvarkos (viešojo intereso) apsaugą, laikant, kad tribunolas nesugebės / nebus suinteresuotas užtikrinti tinkamo viešosios tvarkos (viešojo intereso) įgyvendinimo.

Viešasis interesas, kurį valstybės siekia apsaugoti, yra siejamas su vertybėmis, turinčiomis esminę reikšmę teisei sistemai, pavyzdžiui, aplinkosaugos reikalavimai²⁶, sveikatos apsaugos reikalavimai ir valstybės pareiga užtikrinti visuomenės saugumą²⁷, pagrindinės žmogaus teisės²⁸, sąžiningos kon-

¹⁹ Arbitražo sprendimas gali būti panaikintas, jeigu ginčas pagal arbitražo vietos valstybės įstatymus negali būti perduotas nagrinėti arbitražu. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (angl. – *United Nations Commission on International Trade Law, UNCITRAL*) pavyzdinis komercinio arbitražo įstatymo 34 str. 2 d. b p. i pp. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>. Taip pat žr.: Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, nr. 39-961, 50 str. 3 d. 5 p.

²⁰ Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktas.

²¹ KRONKE, Herbert, *et al.*, p. 349.

²² Tokį siūlymą pateikė Prancūzijos delegatas svarstant Niujorko konvencijos projektą. 1958-09-12 United Nations Conference on International Commercial Arbitration Summary Record of the Eleventh Meeting, Nr. E/CONF.26/SR.11, p. 7 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-09-24]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N58/143/66/PDF/N5814366.pdf?OpenElement>>.

²³ 1927 m. Ženevos konvencijos dėl užsienio arbitražo sprendimų vykdymo 1 straipsnio b punktas [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-26]. Prieiga per internetą: <http://interarb.com/vl/g_co1927>.

²⁴ Žr.: Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis komercinio arbitražo įstatymas <...>; Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas <...>.

²⁵ VAN DEN BERG, Albert Jan. *The New York Convention of 1958. Towards a Uniform Judicial Interpretation*. Hague: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1981, p. 361.

²⁶ 2008-07-24 galutinis sprendimas byloje *Biwater Gauff (Tanzania) Ltd. v. United Republic of Tanzania*, ICSID bylos Nr. ARB/05/22 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<https://icsid.worldbank.org>>.

²⁷ 2006-07-14 galutinis sprendimas byloje *Azurix Corp v. Argentina*, ICSID bylos Nr. ARB/01/12 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<https://icsid.worldbank.org>>.

²⁸ 2009-05-08 sprendimas byloje *Glamis Gold, Ltd. v. United States of America*, NAFTA [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.italaw.com/cases/487>>.

kurencijos imperatyvai²⁹, taip pat didelę reikšmę visuomenės gyvenimui turinčios vertybės – bankroto procesas – bankroto bylos iškėlimas, administratoriaus skyrimas, įmonės likvidavimas³⁰, proceso, kuriame nagrinėjamas civilinis ginčas, viešumas³¹, paveldėjimo teisiniai santykiai³² ir pan. Viešojo intereso nuostatos, vertinant iš valstybės perspektyvos, turi pamatinę reikšmę bendram visuomenės gyvenimui, dėl to negali būti pakeistos šalių sutarimu, taigi ir šalių sutarimu paskirto arbitro. Lietuvos teismų praktikoje nuspręsta, kad tokiam interesui prilygintas draudimas įpareigoti bylinėjimosi išlaidas padengti šalį, kuri, teismo įsitikinimu, laimėjo arbitražu išnagrinėtą ginčą³³, viešajam interesui priskiriamas būtinumas užtikrinti viešojo pirkimo sutarties pastovumą ir ginčą nagrinėjančio subjekto galimybę kreiptis dėl Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės išaiškinimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – ESTT)³⁴ arba būtinumą užtikrinti įstatyme numatytų teisių gynimo būdų įgyvendinimą³⁵.

Arbitražas, kaip netinkamas ginčų sprendimo būdas siekiant įgyvendinti viešąjį interesą, yra kritikuojamas keturiais savarankiškais pagrindais – a) dėl nesugebėjimo garantuoti tinkamo proceso ir visų reikiamų procesinių teisių šalims³⁶, būtent įvardijami tokie pagrindiniai trūkumai: nėra apeliacijos³⁷ arba konfidencialumas arbitražo procese³⁸; b) dėl reikiamų žinių ir patirties neturėjimo ir atitinkamų klausimų ypatingos svarbos³⁹; c) dėl privačios prigimties ir dėl to nulemtu suinteresuotumo netaikyti ginčui reikšmingų viešosios tvarkos nuostatų⁴⁰; d) dėl negalimumo kreiptis į ESTT su prašymu išaiškinti aktualių ES teisės normų turinį⁴¹. Toks (ne)arbitruotinio tapatinimas su priemone, užtikrinančia viešosios tvarkos (viešojo intereso) apsaugą, nėra pagrįstas⁴².

²⁹ ESTT. 1999-05-01 sprendimas byloje *Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV*, bylos Nr. C-126/97 [1999] ECR I-03055 (toliau – *Eco Swiss* byla). Junginių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1985-07-02 sprendimas byloje *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler-Plymouth* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.lp.findlaw.com>> (toliau – *Mitsubishi* byla).

³⁰ Indijos Aukščiausiasis Teismas. 2008-10-24 sprendimas byloje *M/S. Everest Holding Ltd vs Shyam Kumar Shrivastava & Amp.* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.indiankanoon.org/doc/579277/>>.

³¹ BLACKBABY Nigel. Public Interest and Investment Treaty Arbitration. In JAN VAN DEN BERG, Albert (ed). *International Commercial Arbitration: Important Contemporary Questions* [interaktyvus]. ICCA Congress Series, 2002 London, 11. Hague: Kluwer Law International 2003, p. 355–365 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

³² Kinijos Aukščiausiasis Teismas. 2009-09-02 sprendimas byloje *Wu Chunying v. Zhang Guiwen*, bylos Nr. [2009] Min Si Ta Zi No. 33 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.newyorkconvention1958.org>>.

³³ Ši išvada pateikiama byloje *L. B. v. Lietuvos Respublika*. ApT CBS. 2013-12-17 nutartis c. b. L. B. v. Lietuvos Respublika, bylos Nr. 2T-82/2013. Straipsnio rengimo metu kasacinio skundo pateikimo šioje byloje terminas nebuvo suėjęs.

³⁴ *Kauno vandenys II* byla <...>.

³⁵ *Luksora* byla <...>.

³⁶ BORN, Gary B. *International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2009, p. 789.

³⁷ Teisėjas Stevens atskirojoje nuomonėje byloje *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler-Plymouth* nurodė: „neformalus arbitražo procesas nėra priimtinas, kai kiekviena arbitro klaida gali turėti reikšmingų padarinių, svarbių verslui nacionalinėje ekonomikoje ir gali paneigti jo galimybes konkuruoti pasaulinėse rinkose“. *Eco Swiss* byla <...>.

³⁸ Junginių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1973-12-04 sprendimas byloje *Merrill Lynch, Pierce, Fenner & Smith, Inc. v. Ware*, Nr. 72-312. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/414/117/case.html>>.

³⁹ Byloje *University Life Insurance Co. v. Unimarc Ltd*. JAV apeliacinio teismo teisėjas R. Posner nurodė, kad: „konkurencijos teisės klausimai yra pernelyg sudėtingi, kad būtų kompetentingai išspręsti arbitru <...> ir pernelyg svarbūs, kad būtų sprendžiami kitų asmenų, tačiau ne kompetentingų teismų“. Žr.: Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1983-01-12 sprendimas byloje *University Life Insurance Company of America v Unimarc Ltd., George C. Huff*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts>>.

⁴⁰ Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1981-03-06 sprendimas byloje *Lloyd Barrentine et al., Petitioners, v. Arkansas-Best Freight System*, Nr. 79-2006. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/450/728/>>.

⁴¹ *Kauno vandenys II* byla <...>.

⁴² Tarptautinės teisės asociacijos Tarptautinio komercinio arbitražo komitetas (International Law Association Com-

1.1. Ginčų sprendimas arbitražu nėra kliūtis įgyvendinti teisę į tinkamą procesą

Ginčų sprendimas arbitražu yra laikomas kvaziteisminių ginčų sprendimo būdu⁴³. Tokiu būdu arbitražo sprendimai pakeičia teismo sprendimus. Ginčų sprendimas arbitražu, kaip teismo alternatyva, turi užtikrinti tinkamą proceso imperatyvų įgyvendinimą⁴⁴. Tokią pareigą nustato tiek UNCITRAL pavyzdinis komercinio arbitražo įstatymas⁴⁵, tiek ir tam tikrų arbitražo institutų taisyklės⁴⁶. Šios pareigos pažeidimas yra savarankiškas pagrindas atsakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą⁴⁷.

Arbitras yra įpareigotas priimti įvykdomą sprendimą⁴⁸, taigi tokį sprendimą, kuris, be kita ko, priimtas laikantis tinkamo proceso taisyklių. Arbitražo sprendimas bus pripažintas ir įvykdytas tik arbitražo proceso metu arbitrai užtikrinus tinkamo proceso garantijų įgyvendinimą nagrinėjant jam patikėtą bylą. Todėl, viena, arbitras privalo užtikrinti tinkamo proceso imperatyvų įgyvendinimą komercinį ginčą nagrinėjant arbitražu⁴⁹, antra, valstybės teismas, sprenddamas, panaikinti arba pripažinti arbitražo sprendimą, yra kompetentingas įvertinti, ar šie imperatyvai arbitražo proceso metu buvo tinkamai įgyvendinti⁵⁰.

Teisę į tinkamą procesą užtikrina Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – EŽTK). Remiantis šios konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi valstybės narės įpareigojamos garantuoti tinkamą procesą, kai yra nagrinėjamas civilinis ginčas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) nagrinėjo bylas, kuriose nacionalinių teismų sprendimai, susiję su arbitražo procesais,

mittee on International Commercial Arbitration) 2000–2002 metais paskelbė pranešimą „Dėl viešosios tvarkos kaip pagrindo atsakyti pripažinti ir leisti vykdyti tarptautinio arbitražo sprendimą“. Šiame pranešime taip pat nurodoma, kad viešoji tvarka yra analizuojama atskirai nuo arbitruotino instituto, šitaip pabrėžiant arbitruotino ir viešosios tvarkos institutų savarankiškumą.

⁴³ Europos Komisija žaliwoje knygoje dėl alternatyvių ginčų sprendimo būdų civilinėse ir komercinėse bylose arbitražo nelaikė alternatyviu ginčų sprendimo būdu. Tokia išvada pagrįsta motyvu, kad arbitražas yra artimesnis kvaziteisminėi procedūrai nei alternatyviems ginčų sprendimo būdams, nes arbitrų sprendimai pakeičia teismo sprendimus. BUBLIENĖ, D.; ZEMLYTĖ, E. Arbitražiniai susitarimai (arbitražinė išlyga) vartojimo sutartyse: *per se* nesąžininga sąlyga? *Teisė*, 2012, t. 84, p. 8.

⁴⁴ Rungimosi principas, šalių lygiateisiškumas, teisė būti išklaustam, arbitrų nešališkumas, *res iudicata* laikymasis, reikalavimai tribunolo sudėčiai, nustatyti susitarimu arba arbitražo vietos teise, sprendimo pagrįstumas ir pareiga motyvuoti sprendimą, išimtinės teismų jurisdikcijos laikymasis, etc. (Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punktas, c punktas, d punktas, 2 dalies b punktas); KRONKE, Herbert, *et al.*, p. 387–394.

⁴⁵ UNCITRAL pavyzdinio komercinio arbitražo įstatymo 18 straipsnyje nustatyta: „Šalių lygiateisiškumas: Ginčo šalių procesinės teisės arbitražo teisme yra lygios ir kiekvienai iš jų turi būti sudarytos vienodos galimybės pristatyti savo poziciją“.

⁴⁶ UNCITRAL arbitražo taisyklių 17 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „arbitražo tribunolas ves arbitražo procesą tokiu, jo įsitikinimu, tinkamu būdu, užtikrinant, kad yra garantuojamas šalių lygiateisiškumas ir kiekvienoje proceso stadijoje šaliai yra suteikta tinkama galimybė pristatyti savo poziciją“ [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-2013/pre-release-UNCITRAL-Arbitration-Rules-2013-e.pdf>>; ICC arbitražo reglamento, įsigaliojusio 2012-01-01, 22 straipsnio 4 dalyje teigiama: „kiekvienam atveju arbitražo tribunolas turi veikti sąžiningai ir nešališkai bei užtikrinti, kad kiekviena šalis turėtų tinkamą galimybę pristatyti savo poziciją“ [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.iccwbo.org/Products-and-Services/Arbitration-and-ADR/Arbitration/Rules-of-arbitration/ICC-Rules-of-Arbitration/>>; etc.

⁴⁷ Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punktas, c punktas, d punktas, 2 dalies b punktas; GAILLARD, E.; DI PIETRO, D. *Enforcement of Arbitration Agreements in International Arbitral Awards. The New York Convention in Practice*. United Kingdom, Cameron May, 2009, p. 681.

⁴⁸ Pvz., žr.: ICC arbitražo reglamento, įsigaliojusio 2012-01-01, 34 straipsnis; Londono tarptautinio arbitražo teismo (LCIA) arbitražo taisyklių 32.2 punktas [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx>; Vilniaus komercinio arbitražo teismo Arbitražo procedūros reglamento 42 straipsnio 7 dalis [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/arbitrazo-reglamentas.htm>>; etc.

⁴⁹ GAILLARD, E.; DI PIETRO, D. *Enforcement* <...>, p. 681.

⁵⁰ Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punktas, c punktas, d punktas, 2 dalies b punktas; GAILLARD, E.; DI PIETRO, D. *Enforcement* <...>, p. 681.

buvo vertinti pagal EŽTK 6 straipsnio 1 dalį⁵¹. Tokiose bylose prieita prie išvados, kad arbitražinio susitarimo sudarymas lemia dalies EŽTK įtvirtintų teisių atsisakymą (pavyzdžiui, viešo bylos nagrinėjimo⁵², galimybės kreiptis į valstybės teismą etc.). Arbitražinis susitarimas, anot EŽTT, šalims yra privalomas ir sudaro pagrindą įvykdyti⁵³ tribunolo priimtą sprendimą.

Nors arbitražo tribunolas nėra tiesiogiai įpareigotas užtikrinti visų Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatų įgyvendinimą, tačiau turi tinkamai įgyvendinti tinkamo proceso garantijas, iš jų: lygia-teisiškumo, nešališkumo, protingos proceso trukmės etc.⁵⁴, ir šios pareigos vykdymas netiesiogiai kontroliuojamas valstybių EŽTK narių tarptautiniais įsipareigojimais ir EŽTK imperatyvus prilyginant tarptautinei viešajai tvarkai⁵⁵. EŽTK nustato pareigą šalims narėms užtikrinti, kad arbitražo vietos nacionaliniai teismai suteiktų visą reikiamą pagalbą arbitražo tribunolui, kiek tai reikia EŽTK 6 straipsnio 1 dalies efektyviam veikimui, arbitražo procese⁵⁶.

Teisė į apeliaciją yra garantuojama EŽTK tik tiek, kiek tai numatyta EŽTK valstybių narių teisės aktuose⁵⁷. Valstybės EŽTK narės, ratifikuodamos Niujorko konvenciją, įsipareigoja ribotai kontroliuoti arbitražo sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą, nes arbitraže nėra apeliacijos proceso. Taigi šalis, sudarydama arbitražinį susitarimą, prisiima riziką dėl ribotos galimybės ginčyti arbitražo sprendimą⁵⁸. Tokia pat išvada pateikiama ir dėl teisės į proceso viešumą – laikoma, kad šios proceso garantijos atsisakoma sudarant arbitražinį susitarimą. Tačiau pamatinę reikšmę turinčių proceso imperatyvų įgyvendinimas yra garantuojamas per arbitražo sprendimo ginčijimo arba pripažinimo procesus teismui *ex officio* įvertinant arbitražo tribunolo sprendimo suderinamumą su viešosios tvarkos imperatyvais, iš jų ir tinkamo proceso reikalavimais.

Arbitražo proceso skirtumai, palyginti su valstybės teismuose galiojančia ginčų nagrinėjimo tvarka, nėra pagrindas riboti ginčų nagrinėjimą arbitražu nustatant tam tikros kategorijos ginčus esant nearbitruotinus. Arbitražas yra tinkamas ginčų sprendimo būdas įgyvendinti esmines šalių procesines garantijas ir riboti arbitrų procesiniai įgaliojimai bei šalių procesinės teisės nėra pagrindas drausti komercinius ginčus nagrinėti arbitražu.

1.2. Ginčų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumą nėra grėsmė įgyvendinti saugomus interesus

Arbitruotinumą ribojimus mėginama pateisinti ta aplinkybe, kad arbitražas galbūt apskritai ignoruos nuostatas, esančias viešojo intereso dalimi atitinkamoje valstybėje. Tokių padarinių grėsmė didėja, kai

⁵¹ EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje teigiama: nustatant kiekvieno asmens pilietines [civilines – *aut. past.*] teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teismo sprendimas turi būti paskelbtas viešai <...>. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987.

⁵² EŽTT. 1996 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Nordtrom-Janzon v. Nyderlandai*, bylos Nr. 28101/95.

⁵³ LEW, J. D. M.; MISTELIS, L.; A., KRÖLL, S. M. *Comparative <...>*, para. 5–63, et seq.

⁵⁴ GAILLARD, E.; DI PIETRO, D. *Enforcement <...>*, p. 690.

⁵⁵ PETROCHILOS, Georgios. *Procedural Law in International Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2004, p. 157.

⁵⁶ Žr., pavyzdžiui, EŽTT. 1987-03-04 sprendimas byloje *KR v. Šveicarija*, bylos Nr. 10881/84.

⁵⁷ CLAYTON, R. QC; TOMLINSON, H. QC. *The Law of Human Rights*, Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 11.414; taip pat žiūrėti: EŽTT. 1970-01-17 sprendimas byloje *Delcort v. Belgija*, bylos Nr. 2689/65.

⁵⁸ Ginčijant arbitražo sprendimo teisėtumą dėl viešosios tvarkos pažeidimo jis turi „badyti akis“ ir būti „didžiulis veiksmingas ir konkretus“. „Pierces the eyes“ (badyti akis – liet.) bei „flagrant, effective and concrete“ (didžiulis, veiksmingas ir konkretus – liet.) formulotės buvo pavartotos Paryžiaus apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje *Thales Air Defence SA v GIE Euromissile*, kur 2004-11-18 sprendimu atsisakyta panaikinti arbitražo sprendimą remiantis ES konkurencijos teisės pažeidimu. Žiūrėti BLANKE, G.; LANDOLT, P. (sud.). *EU and US Antitrust Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2011 p. 767–770.

šalys susitaria dėl arbitražo vietos ir taikytinos teisės jurisdikcijose, nesusijusiose su valstybe, kurios viešasis interesas gali būti paveiktas tribunolo sprendimo. Šios situacijos išeitį sufleruoja tribunolo pareiga priimti įvykdomą sprendimą, taigi ir suderinamą su vykdymo vietos viešąja tvarka (viešuoju interesu)⁵⁹.

JAV Aukščiausiasis Teismas *Mitsubishi* byloje⁶⁰ nagrinėjo situaciją, kai arbitražo tribunolas su nagrinėjimo vieta Japonijoje, turėjęs taikyti Šveicarijos teisę, nagrinėjo reikalavimą, pagrįstą JAV konkurencijos teisės imperatyvais. Bylą nagrinėjant arbitražu tribunolas įvertino šių nuostatų turinį ir jas įgyvendino priimtame sprendime. Nors bylos šalys ir buvo susitarusios dėl ginčo nagrinėjimo vietos bei taikytinos teisės valstybės kitos negu kad ginčui buvo aktualus viešasis interesas, viešojo intereso nuostatos buvo tinkamai įgyvendintos sprendimu. Tribunolo tikslumas tinkamai įgyvendinant reikšmingas nuostatas, susijusias su sprendimo vykdymo vietos viešuoju interesu, leido pripažinimo klausimą sprendusiam teismui priėti prie išvados, kad viešąjį interesą sudarantys imperatyvai tinkamai pritaikyti.

Taigi arbitražas turi pareigą *ex officio* tikrinti, ar pagal byloje surinktus duomenis nėra pagrindo taikyti viešąjį interesą sudarančių atitinkamos teisės sistemos nuostatų⁶¹, iš jų ir nuostatų kitos teisinės sistemos negu kad yra arbitražo vieta arba taikytina teisė⁶². Tinkamas šios pareigos vykdymas yra būtinas siekiant išvengti galimo sprendimo panaikinimo arba atsisakymo jį pripažinti ir leisti vykdyti. Tačiau ginčo dalyko ir viešojo intereso ryšys nėra kliūtis ginčo arbitruotinumui *per se*.

Tokią išvadą remia ir ESTT praktika. *Eco Swiss* byloje ESTT nagrinėjo Olandijos teismų prašymą dėl preliminaraus sprendimo priėmimo klausdami, kaip turėtų veikti nacionaliniai teismai, kai prašomas pripažinti arbitražo sprendimas galbūt prieštarauja teisės aktų nuostatoms, sudarančioms ES, taigi ir ES valstybių narių, viešąjį interesą⁶³.

Šioje byloje ESTT turėjo dvi alternatyvas – nurodyti, kad Europos Bendrijų steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalies [dabar – SESV 101 straipsnio 1 dalies, 4] taikymo klausimas apskritai negali būti nagrinėjamas arbitražu dėl jo svarbos viešajam interesui, arba nurodyti, kad neatsižvelgiant į ypatingą šios nuostatos reikšmę, ją gali taikyti ir arbitražo tribunolas. Iš esmės ESTT sprendė, ar yra pagrindas perimti *Mitsubishi* byloje⁶⁴ pateiktą išvadą dėl galimumo arbitraže taikyti nuostatas, susijusias su viešojo intereso apsauga, šiuo konkrečiu atveju – konkurencijos teisės imperatyvus. ESTT *Eco Swiss* byloje parėmė tokią JAV teismų suformuotą išvadą ir nurodė, kad klausimai, susiję su viešuoju interesu, gali būti nagrinėjami arbitražu.

⁵⁹ Pvz., žr.: ICC arbitražo reglamento, įsigaliojusio 2012-01-01, 34 straipsnį; Londono tarptautinio arbitražo teismo (LCIA) arbitražo taisyklių 32.2 punktą; Vilniaus komercinio arbitražo teismo Arbitražo procedūros reglamento 42 straipsnio 7 dalį; etc.

⁶⁰ *Mitsubishi* byla <...>.

⁶¹ BLANKE, Gordon. Defining the Limits of Scrutiny of Awards Based on Alleged Violations of European Competition Law. *Journal of International Arbitration*, 2006, No. 23(3), p. 249–257 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-27]. Prieiga per internetą <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

⁶² BORN, Gary B. *International Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, p. 2011, 1194, 1197; HARRIS, Troy L. The „Public Policy“ Exception to Enforcement of International Arbitration Awards Under the New York Convention. *Journal of International Arbitration*, 2007, No. 24(1), p. 9–24 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

⁶³ Konkrečiai šioje byloje nuo arbitražo sprendimo priverstinio vykdymo besiginanti „Benetton International“ ėmė tvirtinti, kad ginčo dalyku esanti sutartis, dėl kurios arbitražas jau buvo išsprędęs ginčą, yra negaliojanti, nes prieštarauja Europos Bendrijų steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalies (dabar – Sutarties dėl ES veikimo (toliau tekste – SESV) 101 straipsnio nuostatoms), o arbitražo sprendimas, priimtas remiantis tokia sutartimi, kur klaidingai taikytas SESV 101 straipsnis, negali būti pripažintas ir jį leista vykdyti. *Eco Swiss* byla <...>. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Oficialusis leidinys*, 2008, nr. C 115.

⁶⁴ *Mitsubishi* byla <...>.

ESTT iš esmės suformulavo taisyklę, kad arbitrų tribunolas turi pareigą užtikrinti viešojo intereso apsaugą ir tik jeigu toks interesas būtų pažeistas arbitražo sprendimu, valstybės narės teismas turėtų atsisakyti arbitražo sprendimą pripažinti ir leisti jį vykdyti remdamasis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktu. Vėlesnėje praktikoje ESTT išplėtė viešosios tvarkos kategorijai priskiriamų vertybių sąrašą, viešosios tvarkos kategorijai greta konkurencijos teisės taisyklių priskirdamas ir būtinumą užtikrinti vartojimo sutarčių sąžiningumą (*Mostaza Claro*⁶⁵; *Asturcom*⁶⁶);⁶⁷ agento teisinės apsaugos minimumą (*Ingmar*⁶⁸).

Jurisprudencijoje aptinkama pagrįsta nuomonė, kad ES viešosios tvarkos kategorijai turėtų būti priskiriamos visos ES teisės nuostatos, kurios veikia vertikaliai (tarp asmens ir valstybės) ir horizontaliai (tarp asmenų). Tokiai ES teisės normų grupei priskiriami draudimai riboti prekių importą, eksportą ar tranzitą (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV)⁶⁹ 36 str.), įpareigojimai pertvarkyti valstybines monopolijas (SESV 37 str.), darbuotojų judėjimo laisvė (SESV 39 str.), įsisteigimo ir paslaugų teikimo laisvė (SESV 49 str., 56 str.), antikonkurencinių susitarimų ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi draudimas (SESV 101 str., 102 str.), dvigubo apmokestinimo draudimas (SESV 110 str.), draudimas diskriminuoti darbuotojus dėl lyties (SESV 157 str.)⁷⁰. Nors šių kategorijų arbitruotinumas nebūvo atskirai nagrinėtas ESTT, nėra pagrindo abejoti, kad ginčai, susiję su šiomis nuostatomis, galėtų būti nagrinėjami arbitražu nuosekliai vadovaujantis *Eco Swiss* bylos išvadomis.

JAV teismų ir ESTT formuojama nuosekli praktika patvirtina, kad komercinio ginčo viešąjį interesą sudarančių imperatyvių sąsajumas nėra kliūtis tokių saugomų interesų apsaugai ir tinkamai juos įgyvendinti. Vadinasi, nėra tinkama arbitruotinumą ribojimus grįsti ginčo sąsajomis su viešuoju interesu, taip pat tariama tribunolo nekompetencija užtikrinti šio intereso įgyvendinimą.

1.3. Arbitražo privati prigimtis nėra kliūtis taikyti nuostatas, sudarančias viešąjį interesą

Arbitruotinumą ribojimus mėginama pateisinti argumentu, kad arbitražo privati prigimtis riboja ginčą nagrinėjantį tribunolą tinkamai taikyti ginčui reikšmingas viešojo intereso nuostatas, pavyzdžiui, ginčiuose, kur kyla konkurencijos teisės taikymo klausimai, arba ypač darbo ar vartojimo ginčiuose. Arbitras yra laikomas suinteresuotu išlaikyti gerus santykius su jį paskyrusiais subjektais ir dėl tos priežasties gali būti suinteresuotas ignoruoti viešąjį interesą sudarančias taisykles⁷¹. Ši problema yra ypač aktuali valstybėse, kuriose įprasta vartojimo arba darbo ginčus spręsti specializuotuose arbi-

⁶⁵ ESTT. 2006-10-26 sprendimas byloje *Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL*, bylos Nr. C-168/05 [2006] ECR I-10437.

⁶⁶ ESTT. 2009-10-06 sprendimas byloje *Asturcom Telecomunicaciones SL v. Cristina Rodríguez Nogueira*, bylos Nr. C-40/08 [2009] ECR I-09579.

⁶⁷ *Mostaza Claro* byloje nurodoma, kad teismas savo iniciatyva turi atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą, jeigu arbitražinė išlyga laikytina nesąžininga vartojimo sutarties sąlyga (para. 38, 39). *Asturcom* byloje šis aiškinimas išplečiamas nurodant, kad teismas turi atsisakyti vykdyti arbitražo sprendimą, kai bet kuri – ne tik arbitražinė išlyga, tačiau ir kita vartojimo sutarties sąlyga – yra priešinga viešajai tvarkai ir tokios sąlygos taikymas nagrinėjant ginčą turėjo reikšmės priimant arbitražo sprendimą. Abiejose minimose bylose viešosios tvarkos kategorijai ESTT įpareigoja priskirti Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse nuostatas. Žr.: PIERS, Maud. Consumer arbitration in the EU: a forced marriage with incompatible expectations [interaktyvus]. *Journal of International Dispute Settlement*, 2011, No. 2(1), p. 209–230 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁶⁸ ESTT. 2000-11-09 sprendimas byloje *Ingmar GB Ltd. v. Eaton Leonard Technologies Inc.*, bylos Nr. C-381/98 [2000] ECR I-9305.

⁶⁹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija <...>.

⁷⁰ BRULARD, Y.; QUINTIN, Y. European Community Law and Arbitration – National Versus Community Public Policy. *Journal of International Arbitration*, 2001, No. 18(5), p. 532 et seq.

⁷¹ Pvz., žr.: ICC arbitražo reglamento, įsigaliojusio 2012-01-01, 34 straipsnį; Londono tarptautinio arbitražo teismo (LCIA) arbitražo taisyklių 32.2 punktą; Vilniaus komercinio arbitražo teismo Arbitražo procedūros reglamento 42 straipsnio 7 dalį; etc.

tražuose, kur įprasta, kad verslo subjektas arba darbdavys turės didesnę ginčų kiekį, palyginti su oponentu – vartotoju arba darbuotoju.

Arbitro privačiam suinteresuotumui yra priešpriešinamas valstybės teisėjo nešališkumas ir suinteresuotumas apsaugoti viešąjį interesą⁷². Priemonė, kuri pasitelkiama kaip atsakas į arbitro ir jį skiriančio verslo subjekto tarpusavio suinteresuotumą, yra draudimas sudaryti išankstinius arbitražinius susitarimus dėl ginčų, kylančių iš darbo arba vartojimo sutarčių. Dėl tokių „jautrių“ ginčų nagrinėjimo arbitražu daugeliu atvejų leidžiama susitarti tik po to, kai kyla ginčas. Toks reguliavimas nustatytas ir Lietuvoje, naujojoje KAĮ redakcijoje [KAĮ 12 str. 2 d.].

Nustatančios atitinkamo viešojo intereso apsaugą teisės aktų nuostatos yra arbitražo proceso metu taikytinos teisės dalis. Prof. Stavros Brekoulakis nurodo, kad viešojo intereso įgyvendinimas priklauso ne nuo subjekto, kuris taiko atitinkamą teisės akto nuostatą, o nuo pačios nuostatos įgyvendinimo fakto, kurios veikimą užtikrinti privalo kiekvienas ginčą pagal taikytiną teisę nagrinėjantis asmuo. Savo ruožtu susitarimas dėl taikytinos teisės draudžia arbitrai ignoruoti atitinkamam teisiniam santykiui aktualias imperatyvias nuostatas – pagrindą tokiai išvadai teigia ir ESTT praktika *Ingmar* byloje⁷³. Profesoriaus teigimu, ta aplinkybė, ar asmuo, taikantis teisę, yra suinteresuotas konkrečios teisės normos įgyvendinimu, neturi esminės reikšmės. Svarbu yra užtikrinti konkrečios nuostatos tinkamą įgyvendinimą nagrinėjamoje situacijoje. Kiekvienu atveju viešąjį interesą sudarančios nuostatos tinkamas įgyvendinimas priklauso visų pirma nuo faktinių aplinkybių, įrodymų, aktualios teismų praktikos ir precedentų, tačiau ne nuo preziumuojamo ginčą sprendžiančio subjekto asmeninių įsitikinimų⁷⁴.

Prielaida, kad arbitras neva bus „mažiau suinteresuotas“ taikyti viešąjį interesą saugančias nuostatas, palyginti su valstybės teismu, nėra pagrįsta. Taigi tai nėra pagrindas riboti ginčų arbitruotinumą.

1.4. Ribojimas tribunolui kreiptis į ESTT dėl preliminaraus sprendimo priėmimo nėra pagrindas riboti ginčo arbitruotinumą

SESV 267 straipsnyje nustatyta, kad teisę pateikti prašymą dėl preliminaraus sprendimo priėmimo turi vien ES valstybės narės teismas. ESTT *Nordsee*⁷⁵ byloje nurodė, kad arbitražas nėra teismas ES sutarčių kontekste, nes neturi privalomos, valstybės valia nustatytos jurisdikcijos ir dėl to neturi teisės kreiptis preliminarus sprendimo. Ši taisyklė buvo patvirtina vėlesnėje ESTT praktikoje⁷⁶.

Atitinkamų kategorijų ginčų arbitruotinumą mėginama riboti remiantis ta aplinkybe, kad arbitražo tribunolas neturi teisės kreiptis į ESTT dėl preliminaraus sprendimo priėmimo ir tai neva yra kliūtis užtikrinti tinkamą viešąjį interesą sudarančių imperatyvų įgyvendinimą. Toks arbitruotinumą ribojimo pateisinimas aptinkamas ir Lietuvos teismų praktikoje, kur ginčai, kylantys iš viešojo pirkimo sutarties, pripažinti nearbitruotiniais⁷⁷. Taigi arbitruotinumą mėginama riboti argumentu, kad kiekvienu atveju, kai ginčas kyla dėl ES teisėje esminę reikšmę turinčių vertybių, tokie ginčai negali būti nagrinėjami arbitražu, nes arbitražas neturi teisės kreiptis į ESTT dėl preliminaraus sprendimo priėmimo.

⁷² Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1983-01-12 sprendimas byloje *University Life Insurance Company of America v. Unimarc Ltd., George C. Huff*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts>>.

⁷³ ESTT. 2000-11-09 sprendimas byloje *Ingmar GB Ltd.* <...>.

⁷⁴ MISTELIS, L. A.; BREKOULAKIS, S. L. *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Boston: Kluwer Law International, 2009, para. 2–27 – 2–29.

⁷⁵ ESTT. 1982-03-03 sprendimas byloje *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG*, bylos Nr. 102/81 [1982] ECR I-01095 (toliau – *Nordsee* byla).

⁷⁶ ESTT. 1994-04-27 sprendimas byloje *Municipality of Almelo and others v. NV Energiebedrijf IJsselmij*, bylos Nr. C-393/92 [1994] ECR I-01477 (toliau – *Almelo* byla); 2005-01-27 sprendimas byloje *Denuit v. Transorient*, bylos Nr. C-125/04 [2005] ECR I-00923.

⁷⁷ *Kauno vandenys II* byla <...>.

Minima arbitražo kritika yra aktuali vien ES valstybėms narėms, nes subjektas, turintis teisę kreiptis preliminarus sprendimo, yra ES valstybės narės teismas. Taigi tiek užsienio valstybės, t. y. ne ES valstybės narės, teismas, nagrinėjantis ginčą, susijusį su ES teisės imperatyvais, tiek ir arbitražo tribunolas, neturi teisės kreiptis į ESTT dėl preliminarus sprendimo priėmimo. Atitinkamai vertinant pateikiamo argumento pagrįstumą ir būtent tai, ar šis argumentas turėtų įgyti vis didesnę arba lemiamą svarbą, taip konkrečias komercinių ginčų rūšis priskiriant ES valstybių narių teismų jurisdikcijai, svarbu įvertinti, kokios galimos alternatyvos šiai problemai spręsti. Laikantis argumentacijos, kad būtina kiekvienu atveju užtikrinti ginčą nagrinėjančio subjekto teisę kreiptis į ESTT dėl preliminarus sprendimo priėmimo, daugelis komercinių ginčų, susijusių su ES teise, turėtų būti priskirti išimtinai ES valstybių narių jurisdikcijai iš tokių ginčų sprendimo eliminuojant ne tik arbitražo tribunolus, tačiau ir valstybių, ne ES narių, teismus. Kai tiek arbitražas, tiek susitarimai dėl jurisdikcijos komerciniuose teisiniuose santykiuose įgyja vis didesnę reikšmę, būtina ieškoti alternatyvių sprendimų, kurie leistų užtikrinti tinkamą ES teisės įgyvendinimą ginčus nagrinėjant ir arbitražu. Tokią poziciją pateikia ir ESTT jurisprudencija.

Nordsee byloje⁷⁸ nurodyta, kad valstybės narės teismų kooperavimasis su arbitražo tribunolu turėtų apimti ir aktualių ES teisės aktų nuostatų turinio išaiškinimą arbitražo proceso metu arba sprendžiant priimto arbitražo sprendimo panaikinimo ar pripažinimo klausimus. Taigi ESTT, viena, nustatydamas, kad arbitražo tribunolas neturi teisės kreiptis tiesiogiai į ESTT dėl preliminarus sprendimo priėmimo, pats ir pateikė atsakymą, kaip ši problema turėtų būti išspręsta. Būtent valstybių narių teismai turėtų kooperuotis su arbitražo tribunolu ir esant pagrindui kreiptis į ESTT dėl preliminarus sprendimo priėmimo, kur būtų išaiškinta arbitraže nagrinėjamo ginčui aktualių ES teisės aktų nuostatų turinys.

Reikšmingas klausimas, kaip objektyviai tokia teismo ir tribunolo kooperacija galėtų pasinaudoti arbitražo tribunolas arba arbitražu nagrinėjamo ginčo šalys. Daugelis kontinentinės Europos valstybių arbitražą reguliuoja įgyvendindamos UNCITRAL pavyzdinį komercinio arbitražo įstatymą. Šio projekto 5 straipsnyje nustatyta, kad valstybės teismų intervencija arbitražo procese yra ribojama, kiek nėra numatyta minėtame projekte⁷⁹. Iš esmės pavyzdinis įstatymo projektas valstybės teismams suteikia teisę dalyvauti arbitražo procese, kiek tai reikalinga užtikrinti tinkamą reikalingų įrodymų surinkimą. Pavyzdiniame įstatyme nenustatyta teismo teisės pateikti arbitražo tribunolui aktualių teisės aktų išaiškinimus. Taigi minėtą projektą įgyvendinus, tai nesudaro pagrindo ES narių teismams bendradarbiauti su tribunolais, užtikrinant tinkamą ES teisės aktų turinio išaiškinimą ir taikymą ginčo nagrinėjimo metu arbitraže. Tačiau yra ES valstybių narių, kurios nacionaliniuose teisės aktuose jau nustatė arbitražo arba tribunolo nagrinėjamo ginčo šalių galimybę kreiptis į valstybės teismą dėl aktualių teisės aktų nuostatų turinio išaiškinimo, iš to skaičiaus ir dėl ES teisės aktų. Toks reguliavimas yra nustatytas, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės arbitražo įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje, kur teisė kreiptis į valstybės teismą dėl aktualių teisės aktų nuostatų turinio išaiškinimo suteikta ginčo šaliai; remiantis Vokietijos civilinio proceso kodekso 1050 straipsniu, tribunolui arba ginčo šaliai su tribunolo leidimu suteikiama teisė kreiptis į valstybės teismą dėl procesinių veiksmų, kurių teisės atlikti neturi tribunolas, atlikimo taigi ir dėl kreipimosi preliminarus sprendimo į ESTT. Tačiau ši netiesioginė tribunolo galimybė kreiptis dėl ES teisės turinio išaiškinimo yra ribota – toks valstybės teismo ir tribunolo bendradarbiavimas yra leidžiamas tik pavienių ES valstybių narių. Tačiau įtvirtinus tribunolo teisę kreiptis į valstybės narės teismą dėl ES teisės aktų turinio išaiškinimo, kuris leistų jau ginčo nagrinėjimo metu žinoti aktualių ES teisės aktų turinį, garantuotų tinkamą ES teisės įgyvendinimą jau proceso arbitraže metu.

⁷⁸ *Nordsee* byla <...>, para. 14.

⁷⁹ Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis komercinio arbitražo įstatymas <...>.

Pagrindą įtvirtinti tokį reguliavimą suteikia ir būtinumas užtikrinti operatyvų ir koncentruotą procesą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo bylas *Kauno vandenys I*⁸⁰ ir *Kauno vandenys II*⁸¹. *Kauno vandenys I* byloje pareiškus ieškinį dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi kompetencijos-kompetencijos doktrina ir teisme pareikštą ieškinį paliko nenagrinėtą, nes ginčas jau buvo pradėtas arbitraže. Tačiau ginčą išsprendus arbitraže ir prašant tribunolo sprendimą pripažinti ir leisti vykdyti, *Kauno vandenys II* byloje nuspręsta, kad ginčas, kurį išsprendė tribunolas ir dėl kurio valstybės teisme pareikštas ieškinyms paliktas nenagrinėtas, nėra arbitruotinas ir dėl to, kad tribunolas neturėjo teisės kreiptis į ESTT dėl aktualių ES teisės nuostatų išaiškinimo⁸². Akivaizdu, kad tokia situacija, kai ginčas buvo iš esmės išnagrinėtas arbitražu ir tik procesui antrąjį kartą pasiekus Aukščiausiąjį Teismą yra nustatomas ginčo nearbitruotinumumas, nėra suderinama su proceso koncentracijos ir operatyvumo imperatyvais. Tai sudaro pagrindą svarstyti tribunolo ir ES valstybių narių kooperacijos plėtros klausimą, kur ES lygmeniu būtų įtvirtinta arbitražo tribunolo kreipimosi į ESTT galimybė, taip užkertant kelią arbitruotinumui riboti.

Tai, kad aptartas pavienėse valstybėse įtvirtintas reguliavimas neveikia visose ES valstybėse narėse, *per se* neriboja ginčų, susijusių su ES teisės imperatyvais, arbitruotinumo. Valstybių narių teismai, peržiūrėdami arbitražo sprendimą, turi vadovautis ES teisės aktų nuostatomis ir atitinkamai kontroliuoti, ar arbitražo sprendimas suderinamas su esminę reikšmę turinčiomis ES teisės aktų nuostatomis. Valstybės narės teismas, nagrinėdamas šiuos klausimus, taip pat turi teisę kreiptis į ESTT dėl preliminaraus sprendimo priėmimo, kur būtų atsakyta dėl arbitražo sprendimo išvadų suderinimo su ES teisės imperatyvais⁸³. Svarbi yra *Almelo*⁸⁴ byla, kurioje numatytas abstraktus draudimas pripažinti arbitražo sprendimą, nesuderinamą su Europos Bendrijų steigimo sutarties 81 ar 82 straipsniais [dabar – SESV 101 ir 102 straipsniais] nepriklausomai nuo šalių pasirinktos taikytinos teisės⁸⁵. Vėlesnėje praktikoje ši taisyklė buvo eksplicitiškai suformuluota minėtoje *Eco Swiss* byloje⁸⁶.

Almelo ir *Eco Swiss* bylos sukonkretino *Nordsee* byloje pradėtą rengti taisyklę dėl arbitražo kompetencijos taikyti ES teisės imperatyvus ir valstybėms narėms suteiktą tinkamo ES teisės įgyvendinimo kontrolės priemonių⁸⁷. *Eco Swiss* byloje suformuotas įpareigojimas valstybių narių teismams užtikrinti efektyvų ES teisės veikimą patvirtino reikšmingą ES teisės įtaką valstybių narių teismų formuojamai viešosios tvarkos sampratai pagal Niujorko konvencijos 5 straipsnio 2 dalies b punktą. *Eco Swiss* pateiktiems išaiškinimams turėjo įtakos ir valstybių narių formuojama praktika, kur sąžiningos

⁸⁰ LAT CBS. 2010-03-16 nutartis byloje *LR aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“*, *WTE Wassertechnik GmbH*, trečiasis asmuo *UAB „Kauno vandenys“*, bylos Nr. 3K-3-116/2010 (toliau – *Kauno vandenys I* byla).

⁸¹ *Kauno vandenys II* byla <...>.

⁸² *Kauno vandenys II* byla <...>.

⁸³ LUGARD, H. H. PAUL, E. C. competition law and arbitration: opposing principles? *European Competition Law Review*, 1998, No. 19(5), p. 295–301 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁸⁴ *Almelo* byla <...>.

⁸⁵ D'ARCHY, L.; FURSE. *Eco Swiss China v Benetton*: E. C. competition law and arbitration. *European Competition Law Review*, 1999, No. 20(7), p. 392–394 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁸⁶ Nurodoma, kad „kai nacionalinės teisės procesinės taisyklės reikalauja teismo panaikinti arbitražo sprendimą dėl nacionalinės viešosios tvarkos pažeidimo, toks arbitražo sprendimas turi būti panaikintas ir tuo atveju, kai arbitražas nesilaikė draudimų, nustatytų Europos Bendrijų steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalies [dabar – SESV 101 straipsnio 1 dalies]“⁸⁷. *Eco Swiss* byla <...>, para. 37.

⁸⁷ BOLFEK, Andrej. Arbitration and Public Policy: Application of European Community Competition Law in Arbitration Proceedings from the Aspect of Public Policy [interaktyvus]. *Croatian Arbitration Yearbook*, No. 7(141). Zagreb: Croatian Chamber of Commerce, 2000 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<https://litigation-essentials.lexisnexis.com>>.

konkurencijos laisvė yra viešosios tvarkos dalis⁸⁸. Taip ESTT netiesiogiai nustatė pareigą arbitražo tribunolams užtikrinti tinkamą ES imperatyvų įgyvendinimą ir vėlesnę pareigą ES valstybių narių teismams kontroliuoti šios pareigos tinkamą vykdymą per arbitražo sprendimo ginčijimo arba pripažinimo ir leidimo vykdyti procesus. Atsižvelgiant į *Almelo* ir *Eco Swiss* bylose formuojamas taisyklės, *Nordsee* linijos bylose pateikiamas aiškinimas sulaukė gausios kritikos dėl dviejų priežasčių: itin formalaus arbitražo vertinimo bei paradoksalių išvadų dėl „arbitražo – ne teismo“ doktrinos formavimo, kurios yra sunkiai suderinamos su *Almelo* bei *Eco Swiss* arbitražui nustatytais įpareigojimais.

Autoriaus atlikto tyrimo kontekste svarbi aplinkybė, kad nė viename iš nurodytų atvejų ESTT nėra palaikęs argumentų, kad arbitražas nėra pajėgus tinkamai pritaikyti viešąjį interesą sudarančias ES teisės nuostatas. Kiekvienu atveju ESTT nurodė valstybių narių teismams vertinti, ar arbitražo sprendimu esminę reikšmę turintys imperatyvai buvo tinkamai įgyvendinti ir tik nustačius tokių imperatyvų pažeidimą valstybės narės turėtų riboti arbitražo sprendimo vykdymą. Tačiau nėra pagrindo *per se* riboti ginčų arbitruotinumą, kai atitinkamos kategorijos ginčiuose gali iškilti būtinumas kreiptis į ESTT dėl preliminaraus sprendimo priėmimo.

ESTT jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi kiekvienos ES valstybės narės, ir Lietuvos, teisei aiškinti ir taikyti⁸⁹. Taigi valstybių ES narių teismai, aiškindami arbitruotinumo kategoriją, turėtų vadovautis ESTT pateikiamais išaiškinimais dėl arbitražo galimybės nagrinėti ginčus, susijusius su esmine reikšmę turinčių ES teisės normų taikymu. ESTT nurodo aiškų kelią, kuriuo turėtų eiti ES valstybės narės – neriboti klausimų, susijusių su viešuoju interesu, arbitruotinumo, tačiau, pasitelkiant viešosios tvarkos institutą ir teisę atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą, kontroliuoti, ar arbitražo tribunolas tinkamai įgyvendino esminę reikšmę turinčius imperatyvus.

2. Lietuvos patirtis

2.1. Ginčų arbitruotinumo ribojimas ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalies reikalavimai

Lietuvoje nearbitruotinių ginčų sąrašas įtvirtintas KAI. Kiti teisės aktai atskirai nenustato atitinkamos kategorijos ginčų nearbitruotinumo reguliavimo. Nors specialiame teisės akte, reguliuojančiame santykius, susijusius su arbitražu, yra nurodomas nearbitruotinių ginčų sąrašas, Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad ir kiti nacionalinės teisės aktai gali nustatyti komercinius ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitražu⁹⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prie nearbitruotinių ginčų kategorijos priskyrė ginčus, susijusius su viešuoju interesu. Prie tokių ginčų kategorijos pagal galiojančią teismų praktiką yra priskirti ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties kainos pakeitimo, dėl juridinio asmens veiklos tyrimo⁹¹.

Prie išvadų, kad šių kategorijų teisminiai ginčai, kaip susiję su viešuoju interesu, negali būti sprendžiami arbitražu, prieita remiantis tokiais motyvais: a) arbitražo tribunolo veikla skirta spręsti tik teisinių santykių šalių nesutarimus, tačiau ne viešojo intereso apsaugai; b) ginčo nagrinėjimas arbitraže gali

⁸⁸ Sąžiningos konkurencijos laisvė, kaip viešosios tvarkos dalis, pripažįstama daugelyje valstybių. Žr.: Vokietijos Konstitucinio Teismo 1969-02-27 sprendimą byloje *Fruchtsafte* WuW/E 1000; 1972-05-31 *Eiskonfekt* WuW/E 1226 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.bundesgerichtshof.de/>>. Belgijos pirmosios instancijos teismo 1975-10-15 sprendimą byloje *Prefelex v. Lipski*, publikuota: JOURNAL DES TRIBUNAUX, 1976, No. 91, p. 493, 494. Iš BEBR, Gerhard. *Development of Judicial Control of the European Communities*. Hague: Kluwer Academic Publishers Group, 1981, p. 371; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-03-02 nutarimą.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006-12-21, 2007-05-15, 2008-12-04, 2009-03-27 nutarimai.

⁹⁰ *Kauno vandenys* II byla <...>; *Luksora* byla <...>; 2013-11-20 nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos, v. AB „Lietuvos dujos“, V. G., K. S., V. V.*, bylos Nr. 3K-3-548/2013 (toliau – *Lietuvos dujos* byla).

⁹¹ *Kauno vandenys* II byla <...>; *Luksora* byla <...>; *Lietuvos dujos* byla <...>.

lemti, kad nebus užtikrintas įstatymų leidėjo nustatytų viešojo intereso tikslų pasiekimas; c) apribota suinteresuoto asmens teisių apsauga arbitražui neturint galimybės kreiptis į ESTT⁹²; d) arbitražo tribunolui nėra suteikta įgaliojimų, kuriuos atitinkamos kategorijos bylose įstatymas suteikia teismui⁹³.

Aptarti argumentai dėl arbitražo kompetencijos ir pareigos užtikrinti viešojo intereso apsaugą, taip pat ES valstybės narės kompetencija užtikrinti tinkamą ES teisėje galiojančių imperatyvų įgyvendinimą, kai yra sprendžiamas arbitražo sprendimo pripažinimo klausimas, duoda svarų pagrindą abejoti dabartinės Lietuvos teismų praktikos pagrįstumu.

Kiek tai susiję su procesinėmis priemonėmis, kurias taikyti turi teisę arbitražas, minėta, kad EŽTT įpareigoja EŽTK valstybes nars suteikti visą reikiamą paramą arbitražo tribunolui ir tokiu būdu garantuoti teisės į tinkamą procesą įgyvendinimą. Tokiu būdu iš dalies ribotos arbitražo tribunolo procesinės galimybės nėra pagrindas riboti ginčų arbitruotinumą. Savo ruožtu nėra pagrindo išvadai, kad arbitražo tribunolas neturėtų teisės taikyti įstatyme numatytų pažeistų teisių gynimo būdų, kai dėl atitinkamų ginčų sprendimo arbitražu ginčo šalių yra susitarta.

Arbitruotinumo ribojimas be pakankamo objektyvaus pagrindo yra pagrindas vertinti tokį ribojimą kaip EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą. EŽTK nereglamentuoja bylų nagrinėjimo tvarkos ir procedūros. Ši tvarka reglamentuota valstybių vidaus teisės aktų ir galiojančių tarptautinių sutarčių, iš jų Niujorko konvencijos. Būtina sąlyga EŽTK 6 straipsnio įtvirtintai teisei į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinti yra kiekvienos bylos nagrinėjimas būtent pagal konkrečioje valstybėje nustatytą civilinių bylų nagrinėjimo tvarką. Kai yra sudarytas arbitražinis susitarimas, Niujorko konvencija numato specialią ginčų nagrinėjimo tvarką – pagal arbitražinio susitarimo šalies prašymą teismas privalo pasiūsti ginčo šalis į arbitražą⁹⁴. Taigi Niujorko konvencija numato bylų nagrinėjimo tvarką galiojant arbitražiniam susitarimui ir bent vienai iš šalių prašant tokios tvarkos, jos privaloma laikytis.

Valstybei EŽTK narei ratifikuojant Niujorko konvenciją ir taip įsipareigojus užtikrinti arbitražinio susitarimo ir arbitražo sprendimų įvykdymą, EŽTK sukuria pareigą užtikrinti tinkamą šių įsipareigojimų vykdymą, o šių pareigų pažeidimas, kai ignoruojamas šalių sudarytas arbitražinis susitarimas, laikytinas EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimu. Todėl teisingas ir atitinkantis EŽTK 6 straipsnyje įtvirtintą „pagal įstatymą sudaryto teismo“ kriterijų turėtų būti laikomas tik toks bylos nagrinėjimas, kuris atliekamas pagal šiam atvejui teisės aktuose numatytą ginčų nagrinėjimo tvarką, t. y. arbitražu, tuo atveju, kai yra sudarytas galiojantis arbitražinis susitarimas.

Šis klausimas, ar valstybės narės teismams atsisakius palikti nenagrinėtą ieškinį ir išspręsdus jį iš esmės, kai ieškiny priskirtas arbitražo jurisdikcijai, taigi kai įstatymo galių turintys teisės aktai reikalauja ginčą spręsti arbitražu, iki šios dienos nebuvo nagrinėtas EŽTT. Taigi šioje srityje yra erdvės EŽTT jurisprudencijos vystymuisi.

2.2. Naujoji KAĮ redakcija ir galima Lietuvos teismų praktikos raida

Nuo 2012 m. birželio 30 d. įsigaliojusi KAĮ redakcija duoda pagrindą keisti Lietuvos teismų praktikai. Viena vertus, naujoji KAĮ redakcija įtvirtino baigtinį nearbitruotinių ginčų sąrašą, taip užkertant kelią vis naujas ginčų kategorijas, nenurodytas šiame sąrašė, pripažinti nearbitruotinomis, antra vertus,

⁹² *Kauno vandenys* II byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pagrįsdamas išvadą, kad ginčai dėl viešojo pirkimo sutarties kainos pakeitimo negali būti nagrinėjami arbitražu, nes ginčų dėl viešojo pirkimo sutarties keitimo arbitruotinumą galėtų lemti tai, kad bus nevisiškai pasiekti įstatymų leidėjo VPĮ įtvirtinti tikslai, visuomenės suinteresuotumas šiais santykiais būtų pernelyg apribotas (pvz., dėl arbitražo teismo sprendimo konfidencialumo), o tiekėjų teisių apsauga būtų neveiksminga *de minimis* dėl negalimumo preliminarau sprendimo kreiptis į ESTT.

⁹³ Šis motyvas yra pateikiamas tiek *Kauno vandenys* II byloje, tiek ir *Luksora* byloje.

⁹⁴ Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalis.

apibrėžė ir išplėtė komercinio ginčo, nagrinėtino arbitražu, sąvoką, kurioje yra nurodyti ir teisminiai ginčai, susiję su viešuoju interesu, būtent ginčai dėl sutarčių, sudarytų viešųjų pirkimų būdu⁹⁵.

Iki naujosios KAĮ redakcijos priėmimo galiojusioje redakcijoje buvo įtvirtintas nearbitruotinių ginčų sąrašas, kur buvo vartojamos tokios lingvistinės formuluotės: „Arbitražui negali būti perduoti ginčai“, paminėti įstatyme⁹⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas šią nuostatą nurodė, kad KAĮ nurodytas nearbitruotinių ginčų sąrašas nėra baigtinis ir kiti ginčai gali būti priskiriami nearbitruotinių ginčų kategorijai. Taip prie nearbitruotinių ginčų kategorijos buvo priskirti ginčai, susiję su viešųjų pirkimų sutarties sąlygų keitimu⁹⁷; bylos, kur reikalaujama pradėti ir atlikti juridinio asmens veiklos tyrimą⁹⁸. Lietuvos teismų praktikoje taip pat buvo atvejų, kai arbitražo procesai, kurių atsakovams buvo iškelta bankroto byla, turėjo būti nutraukti ir perduoti nagrinėti teisme. Teismų manymu, bylos, kur turiniai reikalavimai pareikšti bankrutuojančiam subjektui, yra susiję su bankrotu, todėl taip pat negali būti nagrinėjami arbitraže ir jiems taikoma speciali Įmonių bankroto įstatymo teisingumo taisyklė, kai visas bylas, susijusias su bankrutuojančia įmone, nagrinėja bankroto bylą nagrinėjantis apygardos teismas⁹⁹. Visais minėtais atvejais Lietuvos teismai priėjo prie išvados, kad viešasis interesas aptartose bylose jas daro nearbitruotinas bei sudaro prielaidas plečiamai aiškinti KAĮ įtvirtintą nearbitruotinių ginčų sąrašą.

Naujoje KAĮ redakcijoje nurodoma, kad „visi ginčai gali būti sprendžiami arbitraže, išskyrus šiame [KAĮ 12 straipsnyje – *aut. past.*] straipsnyje nustatytas išimtis“. Autoriaus nuomone, tokiu būdu įstatymų leidėjas pabrėžė baigtinių nearbitruotinių ginčų kategorijų aiškinimą ir užkirto kelią skirtingoms naujosios KAĮ redakcijos interpretacijoms.

Kartu su KAĮ redakcija įsigalioję Įmonių bankroto įstatymo pakeitimai nurodo, kad bankrutuojanti bendrovė turi teisę būti šalimi ginčą nagrinėjant arbitraže. Taigi naujoji taisyklė keičia iki tol formuotą teismų praktiką. Minėti pakeitimai užtikrina teisinį šalių tikrumą, kai bankroto bylos iškėlimas neturės neigiamos įtakos pradėtiems arbitražo procesams ir sudarytiems arbitražiniams susitarimams vykdyti.

Naujoje KAĮ redakcijoje nearbitruotinių ginčų kategorijų sąrašas buvo reikšmingai susiaurintas, išplečiant arbitruotinių ginčų kategorijų sąrašą. Arbitražu leista spręsti su konkurencija, vartojimo sutartimis susijusius ginčus. Be to, šalims leista susitarti dėl kilusio ginčo, susijusio su darbo arba vartojimo teisiniais santykiais, sprendimo arbitražu. Ankstesnėje KAĮ redakcijoje buvo numatyta, kad visi ginčai, susiję su patentais, prekių ir paslaugų ženklais, nenagrinėtini arbitraže. Ši sąvoka naujoje redakcijoje patikslinta ir susiaurinta – nurodoma, kad nearbitruotini yra vien ginčai, susiję su patento, prekės ženklo ir dizaino registracija. Taigi kiti iš intelektinės nuosavybės kylantys ginčai yra arbitruotini.

Komercinių santykių subjektų teisinis tikrumas, pagarba jų teisėtims lūkesčiams turi esmingą reikšmę priimant sprendimą dėl arbitražo vietos. Įprastai nusprendžiama ginčą arbitražu spręsti valstybėje, kuri sudaro palankias sąlygas ginčams nagrinėti arbitraže¹⁰⁰. Valstybė, kurioje ginčų sprendimas

⁹⁵ KAĮ 3 straipsnio 11 dalyje nustatyta, kad komercinis ginčas – bet koks šalių nesutarimas dėl fakto ar (ir) teisės klausimų, kilęs iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių, įskaitant prekių tiekimą ar paslaugų teikimą, distribuciją, komercinį atstovavimą, faktoringą, nuomą, rangą, konsultavimą, inžinerines paslaugas, licencijavimą, investavimą, finansavimą, bankinę veiklą, draudimą, koncesiją, jungtinės veiklos kūrimą ir vykdymą, bet kokią kitokią pramonės ar verslo kooperaciją, žalos, padarytos pažeidus konkurencijos teisės normas, atlyginimą, *sutartis, sudarytas viešųjų pirkimų pagrindu* [*aut. past.*], prekių ar keleivių vežimą oru, jūra ir sausuma, bet tuo neapsiribojant.

⁹⁶ Iki 2012-06-30 galiojusioje KAĮ redakcijoje nustatyta, kad arbitražu negalima spręsti ginčų, kylančių iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčų, susijusių su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčų, kylančių iš vartojimo sutarčių.

⁹⁷ *Kauno vandenys II* byla <...>.

⁹⁸ *Luksora* byla <...>; *Lietuvos dujos* byla <...>.

⁹⁹ ApT CBS. 2011-01-06 nutartis civilinėje byloje *UAB Vilmstata v. UAB RANGA-IV*, bylos Nr. 2-21/2012; 2011-01-06 nutartis civilinėje byloje *UAB Vilmstata v. UAB RANGA-IV*, bylos Nr. 2-22/2012.

¹⁰⁰ PARK, William. National Law and Commercial Justice: Safeguarding Procedural Integrity in International Arbitration. *Tulane Law Review*, 1989, No. 63, p. 680.

arbitražu galėtų būti ribojamas, nėra patraukli. Yra pavyzdžių, kad netgi tada, kai šalys jau susitarusios dėl arbitražo vietos, arbitrai yra linkę vengti ginčus nagrinėti arbitražui nepalankioje valstybėje ir faktine arbitražo vieta pasirenka kitą valstybę¹⁰¹. Aptarti Lietuvos teisės aktų pakeitimai formuoja aiškų ir tiksliai apibrėžtą nearbitruotinių ginčų sąrašą. Tai yra itin reikšminga komercinių teisinių santykių subjektų teisinio tikrumo garantija ir duoda pagrindą Lietuvos arbitražo industrijos plėtrai.

Naujoji KAI redakcija buvo taikyta vos keletose bylų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2012 m. lapkritį nurodė, kad naujoji KAI redakcija taikoma ginčams, dėl kurių reikalavimai teisme yra pareikšti po KAI naujosios redakcijos įsigaliojimo, t. y. po 2012 m. birželio 30 d.¹⁰²

Tačiau kitoje byloje, kur reikalavimas teisme buvo pareikštas dar iki 2012 m. birželio 30 d., taigi naujoji KAI redakcija minėtoje byloje neturėjo būti taikoma, bylos šalis prašė vadovautis naujojoje redakcijoje įtvirtintu nearbitruotinių ginčų sąrašu ir būtent kasacinis skundas buvo grindžiamas argumentu, kad KAI yra įtvirtintas baigtinis nearbitruotinių ginčų sąrašas¹⁰³. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nenagrinėdamas, ar apskritai naujoji KAI redakcija taikytina ginčo teisiniam santykiui *ratione temporis*, nurodė, kad „Komercinio arbitražo įstatymas neįtvirtino priešingos teismų praktikoje suformuluotai taisyklės dėl juridinio asmens veiklos tyrimo procedūros nearbitruotinumo, todėl tokį ginčą nagrinėti kompetenciją turi tik teismas“. Šią išvadą teismas grindė motyvais, kad „juridinio asmens veiklos tyrimo procedūros taisyklės yra susijusios ne tik su bylos šalių, bet ir kitų suinteresuotų asmenų, taip pat viešojo intereso apsauga. Kai kurios juridinio asmens veiklos tyrimą reglamentuojančios teisės normos nesuderinamos su <...> arbitražo principais. Antai, ekspertų ataskaita ir rekomendacijos turi būti išsiųstos atitinkamoms valstybės institucijoms, kurios remdamosi įstatymais atlieka juridinio asmens veiklos priežiūrą (CK 2.130 straipsnio 2 dalis), sprendžiamas, ar likviduoti juridinį asmenį, teismas turi įvertinti ne tik šalių, bet ir kitų juridinio asmens dalyvių, darbuotojų ir viešąjį interesą (CK 2.131 straipsnio 3 dalis), teismas nėra saistomas pareiškėjo reikalavimais ir gali pritaikyti bet kurias CK 2.131 straipsnyje numatytas priemones ir kt.“ Taigi iš esmės Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas KAI redakciją, kuri neturėjo būti taikoma minėtoje byloje¹⁰⁴, nurodė, kad arbitražo tribunolas nėra tinkamas subjektas viešojo intereso apsaugai užtikrinti. Šia išvada buvo pakartotinai pabrėžta, kad nepriklausomai nuo naujosios KAI redakcijos, kur vartojamos iš esmės kitos formuluotės ir įstatymų leidėjas siekia riboti nearbitruotinių ginčų kategorijų sąrašą, įsigaliojimo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išlieka nuoseklus ligšiolinei praktikai, kad ginčai, susiję su viešuoju interesu, negali būti sprendžiami arbitražu.

Tokia Lietuvos teismų praktikoje aptinkama išvada nėra suderinama su JAV teismų ir ESTT pozicija, pateikiama dėl ginčų nagrinėjimo arbitražu. Minėtų valstybių teismai nekvestionuoja arbitražo tribunolo gebėjimo užtikrinti viešojo intereso įgyvendinimą. Taigi nors įstatymų leidėjas įtvirtino, autoritarius nuomone, baigtinį nearbitruotinių ginčų kategorijų sąrašą, tačiau tai nedavė pagrindo pakeisti ligšiolinę teismų praktiką ginčų arbitruotinumo srityje.

Išvados

1. Arbitražo tribunolas, nagrinėjantis civilinį ginčą, yra pajėgus užtikrinti ginčo šalių teisę į tinkamą procesą. Arbitražo proceso ypatumai (proceso ir sprendimo konfidencialumas, apeliacijos nebuvimas etc.) nėra pagrindas riboti ginčų arbitruotinumą. Valstybės EŽTK narės teismai turi pareigą

¹⁰¹ SCHWARTZ, Eric A. Do International Arbitrators Have a Duty to Obey the Orders of Courts as the Place of the Arbitration? Reflections of the Role of the Lex Loci Arbitri in the Light of a Recent ICC Award. *International Law, Commerce and Dispute Resolution. S.I.: ICC Dispute Resolution Library*, 2005, p. 801–805.

¹⁰² LAT CBS. 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *A. Z. v. Amplico Life Pierwsze Amerykansko-Polskie Towarzystwo Ubezpieczen Na Zycie i Reasekuracji Spolka Akcyjna*, bylos Nr. 3K-3-470/2012.

¹⁰³ Lietuvos dujos byla <...>.

¹⁰⁴ Lietuvos dujos byla <...>.

- bendradarbiauti su ginčą nagrinėjančiu arbitražo tribunolu, kad būtų įgyvendinta ginčo šalies teisė į tinkamą procesą.
- Arbitražo tribunolas turi pareigą priimti įvykdomą, taigi su aktualiū viešuoju interesu suderinamą sprendimą. Dėl to arbitražo tribunolas turi pareigą tinkamai pritaikyti aktualias teisės normas, atitinkamoje teisės sistemoje sudarančias viešąjį interesą. Tai, ar imperatyvios nuostatos buvo tinkamai pritaikytos, įvertinama taikant arbitražo sprendimo ginčijimo bei pripažinimo ir leidimo vykdyti institutus.
 - ESTT praktikoje nustatytas ribojimas arbitražo tribunolui kreiptis į ESTT nėra pagrindas riboti ginčų, susijusių su ES teisės taikymu, arbitruotinumą. Atitinkamą viešąjį interesą sudarančių ES teisės nuostatų įgyvendinimą užtikrina su arbitražu bendradarbiaujantis arba sprendimo teisėtumo ar pripažinimo klausimą nagrinėjantis ES valstybės narės teismas, kuris, be kita ko, turi teisę kreiptis dėl preliminaraus sprendimo priėmimo. Tikslas užtikrinti proceso koncentruotumą sudaro pagrindą ieškoti būdų užtikrinti tribunolo arba arbitražo nagrinėjamo ginčo šalių galimybę inicijuoti aktualių ES teisės aktų nuostatų išaiškinimą dar bylą nagrinėjant arbitražu, kol bus priimtas galutinis sprendimas.
 - Lietuvoje formuojama teismų praktika, kad ginčai, susiję su viešuoju interesu, negali būti nagrinėjami arbitražu, plečiamai aiškinant KAĮ nustatytą nearbitruotinų ginčų sąrašą. Tokios teismų praktikos formavimas yra artimas EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimui. Naujoji KAĮ redakcija, įsigaliojusi nuo 2012 m. birželio 30 d., nedavė pagrindo iki šiol galiojusiam teismų praktikos pasikeitimui, kai buvo a) plečiamai aiškinamos nearbitruotinų ginčų kategorijos ir b) nurodoma, kad ginčai, susiję su viešuoju interesu, yra nearbitruotini.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai ir jų parengiamoji medžiaga

- 1927 m. Ženevos konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų vykdymo [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://interarb.com/vl/g_co1927>.
- 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 10-208.
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995-05-16, nr. 40-987.
- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Oficialusis leidinys*, 2008, nr. C 115.
- Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1996, nr. 39-961.
- Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos pavyzdinis komercinio arbitražo įstatymas [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf>.
- 1955-04-28 United Nations Economic and Social Council Report of the Committee on the Enforcement of International Arbitral Awards, Nr. E/AC.42/4/Rev.1 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org>>.
- 1958-09-12 United Nations Conference on International Commercial Arbitration Summary Record of the Eleventh Meeting, Nr. E/CONF.26/SR.11 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org>>.
- Commission of the European Communities Green Paper on Alternative Dispute Resolution in Civil and Commercial Matters, 2002 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0196en01.pdf>.
- ICC arbitražo reglamentas, įsigaliojęs 2012-01-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.iccwbo.org/Products-and-Services/Arbitration-and-ADR/Arbitration/Rules-of-arbitration/ICC-Rules-of-Arbitration/>>.
- UNICITRAL arbitražo reglamentas, įsigaliojęs 2010-08-15 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-2013/pre-release-UNCITRAL-Arbitration-Rules-2013-e.pdf>>.
- Londono tarptautinio arbitražo teismo (LCIA) arbitražo taisyklės, įsigaliojusios 1998-01-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx>.

13. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas, įsigaliojęs 2013-01-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/arbitrazo-reglamentas.htm>>.

Specialioji ir kita literatūra

14. Tarptautinės teisės asociacijos Tarptautinio komercinio arbitražo komitetas. 2000 m. pranešimas konferencijoje Londone [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.ila-hq.org>>.

15. Tarptautinės teisės asociacijos Tarptautinio komercinio arbitražo komitetas. Rekomendacijos dėl viešosios tvarkos, kaip pagrindo atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą taikymo. Paskelbta 2002 m. konferencijoje Delyje [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.ila-hq.org>>.

16. ARFAZADEH, Homayoon. Arbitrability under the New York Convention: the Lex Fori Revisited. *Arbitration International* [interaktyvus]. 2001, No. 17(1), p. 73–87. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

17. BEBR, Gerhard. *Development of Judicial Control of the European Communities*. Hague: Kluwer Academic Publishers Group, 1981.

18. BLACKBABY, Nigel. Public Interest and Investment Treaty Arbitration in JAN VAN DEN BERG, Albert (ed). *International Commercial Arbitration: Important Contemporary Questions* [interaktyvus]. *ICCA Congress Series*, 2002 London, 11. Hague: Kluwer Law International 2003, p. 355–365. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

19. BLANKE, Gordon. Defining the Limits of Scrutiny of Awards Based on Alleged Violations of European Competition Law [interaktyvus]. *Journal of International Arbitration*, 2006, No. 23(3), p. 249–257. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

20. BLANKE, G.; LANDOLT, P. (sud.). *EU and US Antitrust Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2011.

21. BRULARD, Y.; QUINTIN, Y. European Community Law and Arbitration – National Versus Community Public Policy. *Journal of International Arbitration*, 2001, No. 18(5).

22. BUBLIENĖ, D.; ZEMLYTĖ, E. Arbitražiniai susitarimai (arbitražinė išlyga) vartojimo sutartyse: *per se* nesąžininga sąlyga? *Teisė*, 2012, t. 84, p. 7–27.

23. BOLFEK, Andrej. Arbitration and Public Policy: Application of European Community Competition Law in Arbitration Proceedings from the Aspect of Public Policy [interaktyvus]. *Croatian Arbitration Yearbook*, No. 7(141). Zagreb: Croatian Chamber of Commerce, 2000. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

24. BORN, Gary B. *International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2009.

25. BORN, Gary B. *International Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2011.

26. CLAYTON, R. QC; TOMLINSON, H. QC. *The Law of Human Rights*, Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.

27. D'ARCHY, L.; FURSE. Eco Swiss China v Benetton: E. C. competition law and arbitration [interaktyvus]. *European Competition Law Review*, 1999, No. 20(7), p. 392–394. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

28. DEMPEGIOTIS, Sotiris I. EC Competition Law and International Arbitration in the Light of EC Regulation 1/2003 [interaktyvus]. *Journal of International Arbitration*, 2008, No. 25(3), p. 365–395. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

29. ELSING, Siegfried H. Chapter I: Issues Specific to Arbitration in Europe, References by Arbitral Tribunals to the European Court of Justice for Preliminary Rulings. In KLAUSEGER, C., KLEIN, P., et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration 2013*. Austrian Yearbook on International Arbitration, Volume 2013. Viena: Manz'sche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 2013, p. 45–59.

30. GAILLARD, E.; SAVAGE, J. (sud.). *Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 1999.

31. GAILLARD, E.; DI PIETRO, D. *Enforcement of Arbitration Agreements in International Arbitral Awards. The New York Convention in Practice*. United Kingdom, Cameron May, 2009.

32. GAILLARD, Emmanuel. *Legal Theory of International Arbitration*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

33. HANOTIAU, B.; CAPRASSE, O. Arbitrability. Due Process, and Public Policy Under Article V of the New York Convention [interaktyvus]. *Journal of International Arbitration*, 2008, No. 25(6), p. 721–741. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

34. HARRIS, Troy L. The „Public Policy“ Exception to Enforcement of International Arbitration Awards Under the New York Convention [interaktyvus]. *Journal of International Arbitration*, 2007, No. 24(1), p. 9–24. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

35. JARUSEVIČIUS, Justinas. Arbitrability in Lithuania after the latest legal amendments – a pro-arbitration approach [interaktyvus]. *London Court of International Arbitration Young International Arbitration Group Newsletter*, sausis. 2013 [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.

36. KOZUBOVSKA, Beata. Ginčų, kylančių iš šeimų teisinių santykių, arbitruotinumą galimybės. *Teisė*, 2011, t. 80, p. 69–80.

37. KOZUBOVSKA, Beata. Ginčų, kylančių iš vartojimo sutarčių, nagrinėjimo arbitraže problematika. *Teisė*, 2011, t. 81, p. 119–128.
38. KRONKE, Herbert, et al. *Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on the New York Convention*. Hague: Kluwer Law International, 2010.
39. KULICK, Andreas. Sneaking Through the Backdoor – Reflections on Public Interest in International Investment Arbitration [interaktyvus]. *Arbitration International*, LCIA 2013, Volume 29 Issue 3, p. 435–451. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
40. KURKELA, M. S.; TURUNN, Santtu. *Due Process in International Commercial Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2010.
41. LEW, J. D. M.; MISTELIS, L.; A., KRÖLL, S. M. *Comparative International Commercial Arbitration*. Hague: Kluwer Law International, 2003.
42. LUGARD, H. H. Paul. E. C. competition law and arbitration: opposing principles? [interaktyvus]. *European Competition Law Review*, 1998, No. 19(5), p. 295–301. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
43. MA, Winnie (Jo-Mei), *Public Policy in the Judicial Enforcement of Arbitral Awards: Lessons For and From Australia*: daktaro disertacija [interaktyvus]. Bond University, 2005. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
44. MOSS, Giuditta Cordero. Arbitration and private international law [interaktyvus]. *International Arbitration Law Review 2008*, No. 11(4), p. 153–164. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
45. MISTELIS, L. A.; BREKOULAKIS, S. L. *Arbitrability: International & Comparative Perspectives*. Boston: Kluwer Law International, 2009.
46. PARK, William. National Law and Commercial Justice: Safeguarding Procedural Integrity in International Arbitration. *Tulane Law Review*, 1989, No. 63.
47. PETROCHILOS, Georgios. *Procedural Law in International Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2004.
48. PIERS, Maud. Consumer arbitration in the EU: a forced marriage with incompatible expectations [interaktyvus]. *Journal of International Dispute Settlement*, 2011, No. 2(1), p. 209–230. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.
49. SCHWARTZ, Eric A. Do International Arbitrators Have a Duty to Obey the Orders of Courts as the Place of the Arbitration? Reflections of the Role of the Lex Loci Arbitri in the Light of a Recent ICC Award. *International Law, Commerce and Dispute Resolution. S.I.: ICC Dispute Resolution Library*, 2005, p. 801–805.
50. SHORE, L.; DIMITROV, D. Chapter II: The Arbitrator and the Arbitration Procedure – The Public Interest in Private Dispute Resolution in KLAUSEGGER, C.; KLEIN, P., et al. (eds). *Austrian Arbitration Yearbook 2009*. C.H. Beck, Stämpfli & Manz 2009, p. 163–174. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
51. STYLE, C.; CLEOBURY, P. Jivraj v. Hashwani: Public Interest and Party Autonomy [interaktyvus]. *Arbitration International*, Hague: Kluwer Law International 2011, 27(4), p. 563–573. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
52. SOLOVEIČIKAS, Deividas. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo problematika. *Teisė*, 2010, t. 75, p. 35–53.
53. TWEEDALE, Andrew. Confidentiality in Arbitration and the Public Interest Exception [interaktyvus]. *Arbitration International*, Hague: Kluwer Law International 2004, 20(4), p. 59–69. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
54. ULMER, Nicolas. The Cost Conundrum [interaktyvus]. *Arbitration International*, 2010, No. 26(2), p. 221–250. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
55. VAN DEN BERG, Albert Jan. *The New York Convention of 1958. Towards a Uniform Judicial Interpretation*. Hague: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1981.
56. VOSER, Nathalie. Arbitrability and the Applicable Law in the Claims Resolution Process for Dormant Accounts in Switzerland [interaktyvus]. *Arbitration International*, 1999, No. 15(3), p. 237–266. [Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.kluwerarbitration.com>>.
57. WOLFF, Reinmar. *New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards Commentary*. Oxford: Hart Publishing, 2012.
58. ZEMLYTĖ, Eglė. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą pagal Lietuvos ir užsienio valstybių teisę. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 172–185.
59. ZEMLYTĖ, Eglė. Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą. *Teisė*, 2011, t. 80, p. 193–212.
60. ZEMLYTĖ, Eglė. *Valstybė, kaip arbitražinio susitarimo šalis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilniaus universitetas, 2012.

Praktinė medžiaga

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

61. EŽTT. 1970-01-17 sprendimas byloje *Delcort v. Belgija*, bylos Nr. 2689/65.
62. EŽTT. 1980-02-27 sprendimas byloje *Deweer v. Belgija*, bylos Nr. A 35.
63. EŽTT. 1987-03-04 sprendimas byloje *KR v. Šveicarija*, bylos Nr. 10881/84.
64. EŽTT. 1996-11-27 sprendimas byloje *Nordtrom-Janzone v. Nyderlandai*, bylos Nr. 28101/95.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

65. ESTT. 1982-03-03 sprendimas byloje *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG*, bylos Nr. 102/81 [1982] ECR I-01095.
66. ESTT. 1994-04-27 sprendimas byloje *Municipality of Almelo and others v. NV Energiëbedrijf IJsselmij*, bylos Nr. C-393/92 [1994] ECR I-01477.
67. ESTT. 1999-05-01 sprendimas byloje *Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV*, bylos Nr. C-126/97 [1999] ECR I-03055.
68. ESTT. 2000-03-28 sprendimas byloje *Krombach v. Bamberški*, bylos Nr. C-7/98 [2000] ECR I-1935.
69. ESTT. 2000-11-09 sprendimas byloje *Ingmar GB Ltd. v. Eaton Leonard Technologies Inc.*, bylos Nr. C-381/98 [2000] ECR I-9305.
70. ESTT. 2005-01-27 sprendimas byloje *Denuit v. Transorient*, bylos Nr. C-125/04 [2005] ECR I-00923.
71. ESTT. 2006-10-26 sprendimas byloje *Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL*, bylos Nr. C-168/05 [2006] ECR I-10437.
72. ESTT. 2009-10-06 sprendimas byloje *Asturcom Telecomunicaciones SL v. Cristina Rodríguez Nogueira*, bylos Nr. C-40/08 [2009] ECR I-09579.

Užsienio valstybių teismo institucijų sprendimai

73. Junginių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1973-12-04 sprendimas byloje *Merrill Lynch, Pierce, Fenner & Smith, Inc. v. Ware*, Nr. 72-312. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/414/117/case.html>>.
74. Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1974-02-19 sprendimas byloje *Alexander v. Gardner-Denver Co.*, Nr. 72-5847. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/415/36/case.html>>.
75. Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1981-03-06 sprendimas byloje *Lloyd Barrentine et al., Petitioners, v. Arkansas-Best Freight System*, Nr. 79-2006. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/450/728/>>.
76. Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1983-01-12 sprendimas byloje *University Life Insurance Company of America v. Unimarc Ltd., George C. Huff*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts>>.
77. Junginių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1985-07-02 sprendimas byloje *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler-Plymouth*. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.lp.findlaw.com>>.
78. Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1995-05-22 sprendimas byloje *First Options of Chicago v. Manuel Kaplan et and MK Investment, Inc.* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/514/938/>>.
79. Jungtinės Karalystės apeliacinis teismas. 1997-12-19 sprendimas byloje *Ali Shipping v. Shipyard Trogir*. [1997] EWCA Civ 3054, [1998] 2 All ER 136 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1997/3054.html>>.
80. Indijos Aukščiausiasis Teismas. 1999-07-13 sprendimas byloje *Haryana Telecom Ltd. v. Sterlite Industries (India) Ltd.* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://indiankanoon.org/doc/606944/>>.
81. Junginių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas. 1999-12-08 sprendimas byloje *Smith Enron Cogeneration Limited Partnership Inc v. Smith Cogeneration International Inc.* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.findlaw.com/us-2nd-circuit/1136917.html>>.
82. Indijos Aukščiausiasis Teismas. 2008-10-24 sprendimas byloje *M/S. Everest Holding Ltd v. Shyam Kumar Shrivastava & Amp.* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.indiankanoon.org/doc/579277/>>.
83. Kinijos Aukščiausiasis Teismas. 2009-09-02 sprendimas byloje *Wu Chunying v. Zhang Guiwen*, bylos Nr. [2009] Min Si Ta Zi No. 33 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=more_results&autolevel1=1>.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai

84. LAT CBS. 2008-09-30 nutartis civilinėje byloje *Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp.*, Nr. 3K-3-443/2008.

85. LAT CBS. 2007-03-05 nutartis civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“*, Nr. 3K-3-62/2007.

86. LAT CBS. 2010-03-16 nutartis byloje *Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“*, *WTE Wassertchnik GmbH*, trečiasis asmuo *UAB „Kauno vandenys“*, bylos Nr. 3K-3-116/2010.

87. LAT CBS. 2011-05-02 nutartis civilinėje byloje *UAB „Tarptautinė statybos korporacija“ v. ALSTOM Power Sweden AB*, bylos Nr. 3K-3-199/2011.

88. LAT CBS. 2011-10-17 nutartis civilinėje byloje „*WTE Wassertchnik GmbH*“, *AB „Požeminiai darbai“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra*, *UAB „Kauno vandenys“*, bylos Nr. 3K-7-304/2011.

89. LAT CBS. 2012-06-26 nutartis civilinėje byloje *N. von K., I. von K., R. W. A. von K. v. UAB „Luksora“, A. L.*, bylos Nr. 3K-3-353/2012.

90. LAT CBS. 2012-11-07 nutartis civilinėje byloje *A. Z. v. Amplico Life Pierwsze Amerykansko–Polskie Towarzystwo Ubezpieczen Na Zycie i Reasekuracji Spolka Akcyjna*, bylos Nr. 3K-3-470/2012.

91. LAT CBS. 2013-10-10 nutartis civilinėje byloje *OA O „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos*, bylos Nr. 3K-7-326/2013.

92. LAT CBS. 2013-11-20 nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublika, atstovaujama Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos v. AB „Lietuvos dujos“, V. G., K. S., V. V.*, bylos Nr. 3K-3-548/2013.

Lietuvos apeliacinio teismo sprendimai

93. ApT CBS. 2011-01-06 nutartis civilinėje byloje *UAB Vilmstata v. UAB RANGA-IV*, bylos Nr. 2-21/2012.

94. ApT CBS. 2011-01-06 nutartis civilinėje byloje *UAB Vilmstata v. UAB RANGA-IV*, bylos Nr. 2-22/2012.

95. ApT CBS. 2013-12-17 nutartis civilinėje byloje *L. B. v. Lietuvos Respublika*, bylos Nr. 2T-82/2013.

Arbitražo tribunolų sprendimai

96. 1999-05-04 galutinis sprendimas byloje *Himpurna California Energy Ltd v. PT (Persero) Perusahaan Listrik Negara (PLN)*, Yearbook of Commercial Arbitration XXV (2000), 13.

97. 2001-12-07 Pasaulio verslo organizacijos prekybos rūmų arbitražo sprendimas byloje Nr. 10623/AER/ACS, *Salini Costruttori S.p.a. v. Ethiopia* [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://italaw.com/documents/Salini_v_Ethiopia_Award.pdf>.

98. 2003-04-14 galutinis sprendimas, Ian Brownlie atskiroji nuomonė byloje *CME Czech Republic B.V. (The Netherlands) v. Czech Republic*, UNCITRAL [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://italaw.com/cases/documents/282>>.

99. 2006-07-14 galutinis sprendimas byloje *Azurix Corp v. Argentina*, ICSID bylos Nr. ARB/01/12 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<https://icsid.worldbank.org>>.

100. 2008-07-24 galutinis sprendimas byloje *Biwater Gauff (Tanzania) Ltd. v. United Republic of Tanzania*, ICSID bylos Nr. ARB/05/22 [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<https://icsid.worldbank.org>>.

101. 009-05-08 sprendimas byloje *Glamis Gold, Ltd. v. United States of America*, NAFTA. [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.italaw.com/cases/487>>.

102. 2012-07-31 Stokholmo prekybos rūmų arbitražo instituto sprendimas byloje *OA O „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, atstovaujama Energetikos ministerijos*, bylos Nr. V (125/2011) [interaktyvus. Žiūrėta 2013-10-01]. Prieiga per internetą: <http://arbitrations.ru/files/articles/uploaded/Gazprom_v_Lithuania_Final_Award_SCC.pdf>.

ARBITRABILITY OF THE CIVIL DISPUTES RELATED TO THE PUBLIC INTEREST

Justinas Jarusevičius

S u m m a r y

The purpose of the article is to analyze the main arguments used to justify the limitation of the arbitrability of the civil disputes related to the public interest. The author seeks to establish whether resolution of the civil disputes by the arbitral tribunal is a proper measure for the protection and enforcement of the public interest. Conclusions show that arbitration is able to provide full protection of the fair trial guarantees; secures necessary knowledge and experience to solve the questions of the great importance for the New York Convention Member States; limitations for the arbitral tribunal to refer to the Court of Justice of the European Union for the preliminary ruling is not an obstacle to guarantee proper application of the European Union measures. Author reaches the conclusion that it is not proper to limit the arbitrability of civil disputes due to their relationship to the public interest.

Įteikta 2013 m. lapkričio 12 d.

Priimta publikuoti 2014 m. vasario 19 d.